

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра менеджменту та економічної безпеки

**ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ
ПРОЦЕСИ В ДЕРЖАВІ**

кваліфікаційна робота
здобувач вищої освіти
2 курсу заочної форми навчання
ЛАВРОВА Карина Романівна

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
НАГІРНА Оксана Вікторівна

Рецензент
кандидат економічних наук, доцент
ВІНІЧУК Марія Володимирівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

« » 2026 р., протокол №
завідувач кафедри менеджменту
та економічної безпеки

_____ **КОПИТКО М. І.**

Львів
2026

АНОТАЦІЯ

ЛАВРОВА К.Р. Вплив податкової політики на соціально-економічні процеси в державі. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня "магістр" за спеціальністю 072 "Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок". - Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2026.

У процесі дослідження розкрито сутність податкової політики як інструменту державного регулювання економіки, охарактеризовано механізм її реалізації та проаналізовано основні типи і моделі податкової політики з позиції їх соціально-економічних наслідків. Значну увагу приділено аналізу впливу податкових надходжень на економічне зростання, бюджетну стабільність і соціальні процеси в державі, а також дослідженню ухилення від оподаткування як чинника дестабілізації соціально-економічного розвитку. Узагальнено зарубіжний досвід реалізації податкової політики у контексті стимулювання економічного зростання та підвищення добробуту населення та обґрунтовано напрями вдосконалення податкової політики з метою гармонізації фіскальних інтересів держави та соціально-економічних пріоритетів розвитку в сучасних умовах.

Ключові слова: податкова політика, державне регулювання економіки, податкові надходження, соціально-економічний розвиток, бюджетна стабільність, ухилення від оподаткування, податкова система, зарубіжний досвід.

ANNOTATION

LAVROVA K.R. The Impact of Tax Policy on Socio-Economic Processes in the State. – Manuscript.

Qualification thesis for obtaining the Master's degree in the specialty 072 "Finance, Banking, Insurance and the Stock Market." – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2026.

The study reveals the essence of tax policy as an instrument of state regulation of the economy, characterizes the mechanism of its implementation, and analyzes the main types and models of tax policy from the standpoint of their socio-economic consequences. Considerable attention is paid to the analysis of the impact of tax revenues on economic growth, budget stability, and social processes in the state, as well as to the study of tax evasion as a factor of destabilization of socio-economic development. The foreign experience in implementing tax policy in the context of stimulating economic growth and improving public welfare is generalized, and directions for improving tax policy are substantiated in order to harmonize the fiscal interests of the state with socio-economic development priorities under modern conditions.

Keywords: tax policy, state regulation of the economy, tax revenues, socio-economic development, budget stability, tax evasion, tax system, foreign experience.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ.....	7
1.1. Сутність податкової політики та її роль у системі державного регулювання економіки.....	7
1.2. Механізм реалізації податкової політики та його структурні елементи.....	12
1.3. Основні типи і моделі податкової політики та їх соціально- економічні наслідки.....	17
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В ДЕРЖАВІ.....	24
2.1. Ухилення від оподаткування як чинник впливу на соціально- економічні процеси в державі	24
2.2. Оцінка впливу податкових надходжень на соціально- економічне зростання та бюджетну стабільність	32
Висновки до розділу 2.....	41
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ З МЕТОЮ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	42
3.1. Податкова політика в країнах світу: досвід стимулювання соціально-економічного зростання.....	42
3.2. Напрями гармонізації податкової політики з соціально- економічними пріоритетами держави	50
Висновки до розділу 3.....	58
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Податкова політика є одним із ключових інструментів державного регулювання соціально-економічних процесів, оскільки саме через систему оподаткування держава формує фінансові ресурси, впливає на ділову активність, рівень зайнятості населення, інвестиційний клімат і соціальну справедливість. В умовах трансформації економіки, глобалізації фінансових ринків та зростання соціальних викликів ефективність податкової політики набуває особливої ваги, адже вона визначає здатність держави забезпечувати стабільний економічний розвиток і виконувати соціальні зобов'язання перед суспільством.

Для України проблема формування результативної податкової політики є надзвичайно актуальною з огляду на тривалі структурні дисбаланси економіки, значний рівень тінізації господарської діяльності, нестабільність бюджетної системи та необхідність фінансування соціально-економічного відновлення держави. Недосконалість механізмів адміністрування податків, ухилення від оподаткування, нерівномірний податковий тиск на різні групи платників негативно позначаються як на бюджетній стійкості, так і на соціальному розвитку. У цьому контексті зростає потреба в ґрунтовному аналізі впливу податкової політики на соціально-економічні процеси та пошуку шляхів її вдосконалення.

Теоретичні та практичні аспекти податкової політики, її вплив на економічне зростання, бюджетну стабільність і соціально-економічні процеси ґрунтовно досліджені у працях класиків економічної науки, зокрема Дж. Кейнса, Р. Масгрейва, А. Сміта, Дж. Стігліца, В. Танзі. Значний внесок у розвиток теорії та практики податкової політики зробили українські науковці, серед яких В. Л. Андрущенко, Ю. Б. Іванов, О. П. Кириленко, І. Луніна, М. Д. Пасічний, Н. М. Ткаченко, О. М. Черновол, І. Я. Чугунов, С. І. Юрій та інші. Напрацювання зазначених авторів становлять науково-методологічну основу дослідження впливу податкової політики на соціально-економічний розвиток держави.

У процесі дослідження було використано норми податкового та бюджетного законодавства України, зокрема Податковий кодекс України, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені проблематиці податкової політики, податкового механізму та її впливу на соціально-економічний розвиток держави. Попри значну кількість наукових досліджень у сфері податкової політики, питання комплексної оцінки її впливу на соціально-економічні процеси, бюджетну стабільність та економічне зростання, а також визначення ефективних напрямів її вдосконалення в умовах структурних трансформацій економіки залишаються недостатньо опрацьованими.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження впливу податкової політики на соціально-економічні процеси в державі та обґрунтування напрямів її вдосконалення з метою стимулювання соціально-економічного розвитку. Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено вирішення таких завдань:

- розкрити сутність податкової політики та визначити її роль у системі державного регулювання економіки;
- охарактеризувати механізм реалізації податкової політики та його структурні елементи;
- узагальнити основні типи і моделі податкової політики та оцінити їх соціально-економічні наслідки;
- проаналізувати ухилення від оподаткування як чинник впливу на соціально-економічні процеси в державі;
- здійснити оцінку впливу податкових надходжень на економічне зростання та бюджетну стабільність;
- дослідити зарубіжний досвід формування податкової політики та стимулювання соціально-економічного розвитку;
- обґрунтувати напрями гармонізації податкової політики з соціально-економічними пріоритетами держави.

Об'єктом дослідження є податкова система та соціально-економічні процеси, що формуються під впливом податкової політики держави.

Предметом дослідження є механізми формування та реалізації податкової політики та їх вплив на соціально-економічний розвиток держави.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема аналіз і синтез - для дослідження теоретичних засад податкової політики; порівняння та узагальнення - для оцінки різних моделей оподаткування і зарубіжного досвіду; статистичні та аналітичні методи - для оцінювання впливу податкових надходжень на соціально-економічні показники; графічні та табличні методи - для наочного представлення результатів дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення податкової політики держави з урахуванням її впливу на соціально-економічні процеси, бюджетну стабільність та сучасні виклики соціально-економічного розвитку.

Основний зміст роботи. У першому розділі розглянуто теоретичні засади впливу податкової політики на соціально-економічний розвиток держави, розкрито її сутність, механізм реалізації та основні моделі. У другому розділі проведено аналіз впливу податкової політики на соціально-економічні процеси, зокрема через призму ухилення від оподаткування та податкових надходжень. У третьому розділі узагальнено міжнародний досвід формування податкової політики та обґрунтовано напрями її вдосконалення відповідно до соціально-економічних пріоритетів держави.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотацій українською й англійською мовами, вступної частини, трьох розділів, узагальнених висновків і списку використаних джерел, який охоплює 51 позицію. Повний обсяг дослідження становить 66 сторінок, при цьому основний текст займає 58 сторінок. Для наочного подання результатів дослідження у роботі застосовано 12 рисунків і 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність податкової політики та її роль у системі державного регулювання економіки

Податкова політика є одним із ключових інструментів державного регулювання економіки, за допомогою якого держава формує фінансові ресурси та здійснює цілеспрямований вплив на соціально-економічні процеси. Вона охоплює сукупність принципів, методів і заходів щодо встановлення, справляння та адміністрування податків, спрямованих на забезпечення стабільного наповнення бюджету, перерозподіл національного доходу та досягнення стратегічних цілей розвитку держави. Через механізм оподаткування держава впливає на поведінку економічних агентів, рівень інвестиційної активності, структуру споживання та динаміку економічного зростання.

У системі державного регулювання економіки податкова політика виконує не лише фіскальну, а й регулюючу, стимулюючу та соціальну функції. Залежно від обраних податкових інструментів держава може стимулювати розвиток пріоритетних галузей, підтримувати малий і середній бізнес, зменшувати соціальну нерівність та забезпечувати фінансування суспільно значущих програм. Таким чином, податкова політика виступає важливим чинником формування збалансованої економічної системи, сприяючи узгодженню інтересів держави, бізнесу та населення в процесі реалізації соціально-економічної політики.

Розглянемо підходи до трактування поняття «податкова політика», представлені у працях науковців і практиків.

Василик О. Д. трактує податкову політику як складову державного регулювання, спрямовану на оподаткування суб'єктів господарювання та громадян з метою забезпечення наповнення бюджету за умови підтримки й

активізації підприємницької діяльності. Практичне втілення такої політики відбувається через застосування системи податків, відповідних ставок та механізму податкових преференцій [3].

Юрій С. М., Бексид Й. М. вважають, що податкова політика являє собою комплекс дій держави, пов'язаних із запровадженням, нормативно-правовим упорядкуванням і організацією процесу справляння податків та обов'язкових платежів, які акумулюються у централізованих фінансових фондах [46].

Данілов О. Д., Флісак Н. П. трактують податкову політику як упорядкований комплекс урядових дій і інструментів, спрямованих на досягнення стратегічних і тактичних цілей розвитку суспільства шляхом використання механізмів оподаткування у коротко- та довгостроковій перспективі [8].

Рябушка Л. Б., Веремчук Д. В. вважають, що бюджетно-податкова політика за своєю сутністю є поєднанням нормативно-правових, фінансових і організаційних заходів державного впливу на бюджетні та податкові відносини, спрямованих на акумулювання й ефективне використання фінансових ресурсів з метою регулювання економічного розвитку країни [36].

Куценко Т.Ф. визначає податкову політику як цілеспрямовану діяльність держави, пов'язану з запровадженням і правовим упорядкуванням процесів справляння податків та обов'язкових платежів, що виконують функцію розподілу й перерозподілу частини валового внутрішнього продукту та забезпечують формування централізованих фінансових фондів держави [19].

Онищенко В. А. вважає, що податкова політика є впорядкованою системою державного впливу на процеси оподаткування, зміст і цільові орієнтири якої визначаються соціально-економічною моделлю суспільства, довгостроковими пріоритетами розвитку національної економіки, інтересами панівних соціальних груп, а також міжнародними зобов'язаннями держави у сфері публічних фінансів [25].

Наступні науковці трактують податкову політику як складову загальної економічної стратегії держави, спрямовану на побудову такої податкової

системи, яка стимулює економічне зростання, забезпечує узгодження інтересів держави та платників податків і враховує поточний соціально-економічний стан країни [22].

Інша група науковців визначають податкову політику як комплекс державних дій щодо запровадження податкової системи та вибору конкретних форм і методів справляння податків, які відповідають історичним умовам розвитку країни та враховують національні традиції й особливості менталітету суспільства [12].

Бодюк А. В. вважає, що податкова політика полягає у формуванні та практичному застосуванні закріплених на законодавчому рівні економічних інструментів і управлінських рішень, спрямованих на збільшення бюджетних надходжень, удосконалення чинної податкової системи, а також визначення порядку обчислення, сплати та зарахування податкових платежів до бюджетів різних рівнів [1].

Сідельнікова Л. П., Костіна Н. М. вважають, що податкова політика формується як поєднання економічної природи податків, фактичного стану економічних відносин у країні та суб'єктивного аспекту податкової діяльності, який проявляється через сукупність управлінських рішень і практичних дій органів державної влади різних рівнів [38].

Сердюк О. М., Заревчацька Т. В. трактують податкову політику як цілісну систему узгоджених дій і комплексу економічних, правових та організаційно-контрольних заходів уряду, спрямованих на реалізацію визначених суспільних цілей шляхом використання податкового механізму держави [37].

Узагальнення даних аналізу наукових підходів до тлумачення поняття «податкова політика» дають підстави сформулювати такі узагальнені висновки:

- податкова політика формується та реалізується винятково державою через систему уповноважених органів у сфері оподаткування;
- регулювання податкових відносин у межах податкової політики здійснюється із застосуванням комплексу інструментів, зокрема економічних, правових, організаційних, соціальних і контрольно-адміністративних;

- ключовим призначенням податкової політики є забезпечення стабільного надходження доходів до бюджету;
- поряд із фіскальною функцією податкова політика має виконувати стимулюючу роль, сприяючи економічному зростанню та розвитку національної економіки;
- ефективна податкова політика передбачає налагодження взаємодії між державою та суб'єктами господарювання;
- податкова політика виступає складовою фінансової та економічної стратегії держави, реалізуючись як у короткостроковому, так і в довгостроковому часовому вимірі;
- практичне втілення податкової політики відбувається в межах національної податкової системи з використанням її структурних елементів;
- нормативно-правове забезпечення податкової політики ґрунтується виключно на законодавчих актах держави [42].

Податкова політика є одним із найважливіших інструментів державного регулювання економіки. Вона забезпечує формування фінансових ресурсів для реалізації державних функцій та вплив на економічні процеси в країні. Система податкових заходів дозволяє державі здійснювати перерозподіл національного доходу, стимулювати розвиток пріоритетних секторів економіки та коригувати соціально-економічні дисбаланси. Завдяки податковій політиці держава може ефективно впливати на поведінку економічних агентів, спрямовувати інвестиції у стратегічно важливі галузі та підтримувати стабільність макроекономічних показників.

Фіскальна функція податкової політики полягає у забезпеченні державного бюджету необхідними фінансовими ресурсами. Однак сучасна податкова політика має значно ширший спектр завдань. Вона виконує стимулюючу роль, сприяючи економічному зростанню та інноваційному розвитку, а також регулюючу функцію, впливаючи на розподіл фінансових потоків між різними секторами економіки. Через систему податків держава може підтримувати пріоритетні галузі, стимулювати розвиток малого та середнього бізнесу,

залучати інвестиції, знижувати фінансові ризики та забезпечувати соціальну справедливість.

Соціальна функція податкової політики полягає у можливості коригування рівня доходів населення та підтримки соціально вразливих верств. Податки та пільги використовуються для зменшення нерівності, забезпечення фінансування соціально значущих програм, таких як освіта, охорона здоров'я, інфраструктурні проєкти. Таким чином, податкова політика є інструментом не тільки економічного регулювання, а й соціального захисту громадян.

Податкова політика відіграє ключову роль у стабілізації економіки. Використання податкових важелів дозволяє державі реагувати на циклічні коливання економічного розвитку, стримувати інфляційні процеси, забезпечувати стійкість фінансової системи та підтримувати баланс між державними витратами і доходами. Вона також сприяє ефективному управлінню державними фінансами, дозволяючи прогнозувати надходження та планувати бюджетні видатки на коротко- та довгострокову перспективу.

Важливим аспектом податкової політики є її інтеграція в систему державного економічного управління. Вона взаємодіє з іншими фінансовими інструментами, такими як державні витрати, кредитна політика, грошово-кредитне регулювання. Синергія цих механізмів забезпечує ефективне управління економічними процесами та підвищує результативність державного впливу на економіку.

Крім того, податкова політика має стимулювальний характер для інноваційного розвитку. Пільгові податкові режими та інвестиційні стимули сприяють залученню капіталу, розвитку нових технологій і створенню сучасної виробничої інфраструктури. Це дозволяє державі формувати конкурентоспроможну економіку, підвищувати продуктивність праці та зміцнювати позиції країни на міжнародних ринках.

На практиці податкова політика забезпечує баланс інтересів держави, бізнесу та населення. Ефективна податкова система стимулює підприємницьку активність, забезпечує надходження до бюджету, регулює доходи громадян і

знижує соціальну напруженість. Вона створює умови для стабільного економічного розвитку, запобігає кризовим явищам та сприяє стійкому зростанню національної економіки.

Отже, податкова політика є комплексним інструментом державного регулювання економіки, який поєднує фіскальні, регулюючі, стимулюючі та соціальні функції. Вона формує фінансові ресурси держави, впливає на економічну активність, забезпечує соціальну справедливість та сприяє збалансованому розвитку економічної системи. Своєю дієвістю податкова політика визначає ефективність державного управління та реалізацію стратегічних завдань економічного розвитку, що підкреслює її ключову роль у системі державного регулювання економіки.

1.2. Механізм реалізації податкової політики та його структурні елементи

Механізм реалізації податкової політики виступає ключовим інструментом державного управління, який забезпечує ефективне впровадження обраних стратегій оподаткування та регулювання фінансових потоків. Його функціонування передбачає координацію діяльності різних інститутів, застосування системи економічних, адміністративних та правових інструментів, а також інтеграцію у ширший контекст бюджетного та фінансово-економічного механізмів. Вивчення структурних елементів цього механізму дозволяє зрозуміти взаємозв'язок між державними органами, платниками податків і ринковим середовищем, що є необхідною умовою для досягнення цілей податкової політики та забезпечення стабільності економіки.

Механізм, за своєю суттю, можна аналізувати з позицій діяльнісного, процесного, структурного та системного підходів. Діяльнісний підхід дозволяє оцінювати механізм через призму його впливу на певні об'єкти. Процесний підхід розглядає механізм як послідовність дій, що призводять до досягнення визначених цілей. Структурний підхід фокусується на внутрішній будові

механізму, його складових елементах. Системний підхід об'єднує попередні підходи, розглядаючи механізм як єдину систему з узгодженою спрямованістю на виконання конкретних завдань. Застосування системного підходу в управлінській практиці ґрунтується на діалектичній єдності управління як складної цілісності та неможливості відокремити механізми від управлінського процесу, оскільки управління містить у собі внутрішній функціональний аспект, що характеризується динамічністю [9].

Окремою темою наукових дискусій залишається різновидність механізмів, що обґрунтовує необхідність визначення їхніх принципових відмінностей

Організаційний механізм у теорії управління розглядають як сукупність функціональних взаємозв'язків, повноважень суб'єктів та об'єктів управління, їхніх обов'язків і відповідальності за ухвалення рішень, а також компетенцій, що їм належать. Він зосереджує увагу на взаємодії та ієрархії методів, інструментів і важелів впливу, які спрямовані на досягнення визначених цілей і передбачають відповідальність за отриманий результат [33, с. 109].

Інституційний механізм у системі державного управління визначається як сукупність взаємодій формальних та неформальних інститутів, спрямованих на досягнення загальної стратегічної мети [18; 34].

Сучасна дослідницька програма інституціоналізму розглядається як перспективний напрям розвитку наукової думки та потребує адаптації до нових ціннісних орієнтирів і світоглядних підходів у сфері публічного управління [24]. Теоретичні засади інституціоналізму підкреслюють, що історичний контекст формує соціально-економічне середовище та визначає поведінку економічних суб'єктів, які, взаємодіючи між собою, створюють і підтримують інститути [11]. Ця позиція демонструє відмінність інституціонального підходу від інституційного, оскільки впливи середовища можуть бути як явними, так і прихованими, формальними та неформальними. Таким чином, інституціональний механізм передбачає взаємодію діяльності інститутів із нормами, правилами та традиціями, що формують соціальне та економічне середовище [43].

Дослідження різних наукових підходів українських авторів до визначення податкового механізму дозволяє сформулювати такі положення: податковий механізм включає, перш за все, важелі, інструменти та методи регулювання; він забезпечує управління відносинами, що виникають у процесі оподаткування, з метою узгодження інтересів усіх учасників; крім того, податковий механізм виступає засобом реалізації податкової політики держави та управління податковою системою [6; 7].

За визначенням Т. Шуліченко, податковий механізм має ширший зміст у порівнянні з механізмом оподаткування, оскільки він дозволяє державі через податкові інструменти впливати на соціально-економічні процеси у суспільстві. Механізм оподаткування є більш вузьким поняттям і стосується насамперед внутрішнього функціонування податкової системи, до його ключових елементів належать ставки податків, пільги, об'єкт і суб'єкт оподаткування [44].

Н. Васильєва пропонує розглядати податковий механізм як комплекс взаємовідносин, що відображають співпрацю між територіальною громадою, органами державної влади, місцевого самоврядування та підприємницькими структурами. Через вироблення спільних рішень і стимулювання пріоритетних заходів цей механізм впливає на економічний розвиток конкретних територій [4].

У наведених визначеннях основна увага зосереджується на фундаментальній сутності податкового механізму, який трактують як систему взаємовідносин, сукупність інструментів або засіб реалізації податкової політики.

Механізм податкової політики, на відміну від податкового механізму, відображає специфіку реалізації цієї політики, поєднуючи теоретичні принципи її формування та практичні завдання виконання через застосування податкових інструментів. Він передбачає діяльність інститутів-регуляторів та враховує ринкове середовище, у якому виникають податкові відносини.

Інституціональний механізм формування та реалізації податкової політики доцільно трактувати як систему інститутів-суб'єктів, які безпосередньо впливають на регуляторів у сфері оподаткування - платників податків та

податкодавців. Він керується принципами організації ринково-регулюючого середовища, де режим оподаткування виступає формальною інституцією, а податкова культура, відповідальність і довіра виконують роль неформальних інститутів, що забезпечують ефективність функціонування податкової політики [43].

У процесі формування інституційного середовища для розвитку податкових відносин, яке є ключовою метою функціонування відповідного механізму, особливого значення набувають адміністративні інструменти, особливо в країнах із низьким рівнем правової культури. Адміністрування загалом розглядається як організація, управління, виконання, нагляд та контроль через організаційно-розпорядчі дії (у вигляді наказів і розпоряджень) компетентних органів [2].

Контроль виступає однією з основних функцій податкового механізму і забезпечує тісний взаємозв'язок між системою податкового адміністрування, податковою системою та податковою політикою. Завдяки цьому здійснюється регулювання економічних процесів через ефективне адміністрування податків [10].

Інститути-суб'єкти в інституціональному механізмі формування та реалізації податкової політики переважно представлені органами державної влади, які виконують фіскальні та регуляторні функції. Основними структурами цього профілю є податкові органи. У комплексі вони створюють систему, до складу якої входять державні органи, що у межах своєї компетенції, визначеної законодавством, здійснюють контроль за своєчасністю, достовірністю та повнотою нарахування податків і зборів (обов'язкових платежів), а також за виконанням податкових зобов'язань або погашенням податкового боргу [39].

Зазвичай систему податкових органів складають державні податкові служби та митні органи. В контексті функціонування інституціонального механізму основними завданнями інститутів-суб'єктів є забезпечення прозорості діяльності податкових органів та формування високих морально-етичних стандартів державного податкового службовця, який [39]:

- утримується від недобросовісної або дискримінаційної поведінки, виконує службові обов'язки з чесністю та усвідомленням, що представляє інтереси держави в цілому, а не окремих груп;

- чітко відокремлює особисті інтереси від суспільних і не використовує службові повноваження у власних цілях;

- здійснює свої функції належним чином, щоб уникнути дій, що можуть підірвати довіру громадян;

- ставить пріоритетом служіння суспільним інтересам і докладає для цього всіх необхідних зусиль;

- усвідомлює, що його поведінка завжди впливає на рівень довіри до державних органів влади, навіть поза службовим часом.

Інститути-регулятори в рамках інституціонального механізму формування та реалізації податкової політики представлені платниками податків. Категорія платників податків визначається законодавством держави і, як правило, включає фізичних осіб (резидентів та нерезидентів), юридичні особи (резиденти та нерезиденти), а також їхні відокремлені підрозділи, які володіють, отримують або передають об'єкти оподаткування чи здійснюють діяльність, що підлягає оподаткуванню відповідно до чинного законодавства, та на яких покладено обов'язок сплати податків і зборів [32].

Досягнення цілей інституціонального механізму формування і реалізації податкової політики значною мірою залежить від поведінки інститутів-суб'єктів і їх реакції на умови встановленого режиму оподаткування. Для оцінки ефективності функціонування цього механізму у державному регулюванні економіки використовують різноманітні показники:

- конкретні: податкове навантаження, обсяг і рівень оподаткування, соціальна та економічна напруга, податкова децентралізація, стабільність податкової системи;

- специфічні: податкова дисципліна, культура, довіра та відповідальність;

- фіскально-ефективні: обсяг надходжень до бюджету, їх співвідношення до ВВП, різниця між плановими та фактичними надходженнями, ефективні ставки окремих податків;
- макроекономічні: бюджетний дефіцит, інноваційна активність бізнесу, зовнішній борг;
- системні: частка тіньової економіки, міжнародна інвестиційна привабливість, рівень податкової конкуренції.

За допомогою таких індикаторів можливо визначити результативність інституціонального механізму у сфері формування та реалізації податкової політики [43].

Таким чином, механізм реалізації податкової політики являє собою комплексну систему взаємопов'язаних інструментів, інститутів та процесів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування податкової системи та виконання стратегічних завдань держави. Його структурні елементи - від адміністративного адміністрування до участі платників податків як інститутів-регуляторів - формують основу взаємодії між державою та економічними суб'єктами, що дозволяє регулювати соціально-економічні процеси, підвищувати прозорість податкових відносин та стимулювати економічне зростання. Аналіз та оптимізація цього механізму є невід'ємною складовою системи державного регулювання економіки та реалізації податкової політики на національному рівні.

1.3. Основні типи і моделі податкової політики та їх соціально-економічні наслідки

Податкова політика є одним із ключових інструментів державного впливу на економіку, який визначає не лише порядок формування бюджетних доходів, але й спрямовує економічні процеси у країні. Вона визначає правила гри для бізнесу та громадян, стимулює розвиток окремих секторів економіки, підтримує соціальні програми та забезпечує фінансову стабільність держави.

Типи та моделі податкової політики допомагають систематизувати підходи до оподаткування, визначити пріоритети державного регулювання та передбачити економічні наслідки податкових рішень. Аналізуючи різні моделі, можна оцінити, як державна податкова стратегія впливає на інвестиційний клімат, рівень соціального забезпечення та розвиток конкурентоспроможності національної економіки.

Важливо розуміти, що податкова політика не існує ізольовано від макроекономічного середовища. Вона тісно пов'язана з грошово-кредитною, бюджетною та соціальною політикою держави, а її ефективність багато в чому залежить від балансування фіскальної, регулюючої та соціальної функцій. Саме комплексний підхід дозволяє досягати стійкого економічного розвитку та забезпечувати соціальну стабільність.

Тип податкової політики доцільно розглядати як узагальнену форму організації податкових відносин, що характеризується сукупністю специфічних ознак, притаманних лише їй. Саме на підставі об'єктивного прояву таких характеристик забезпечується чітке розмежування окремих типів податкової політики між собою.

Модель податкової політики являє собою усталений підхід до формування податкових рішень, який пройшов перевірку практикою в різних країнах та засвідчив свою ефективність. Така модель виступає відтворюваним зразком певного типу податкової політики, що може бути використаний іншими державами з урахуванням національних особливостей.

Форма податкової політики характеризує набір інструментів, методів і практичних способів її реалізації, за допомогою яких обрана модель податкової політики наповнюється конкретним змістом. Вона формується як результат поєднання стратегічних цілей і тактичних рішень у сфері податкового регулювання [31, с. 45].

У такому розумінні тип податкової політики виступає узагальненим теоретичним конструктом, тоді як модель податкової політики є його

прикладним різновидом, що вирізняється можливістю практичного відтворення [40].

Взаємозалежність між типами та моделями податкової політики відповідно до зазначеного підходу схематично відображено на рисунку 1.1.

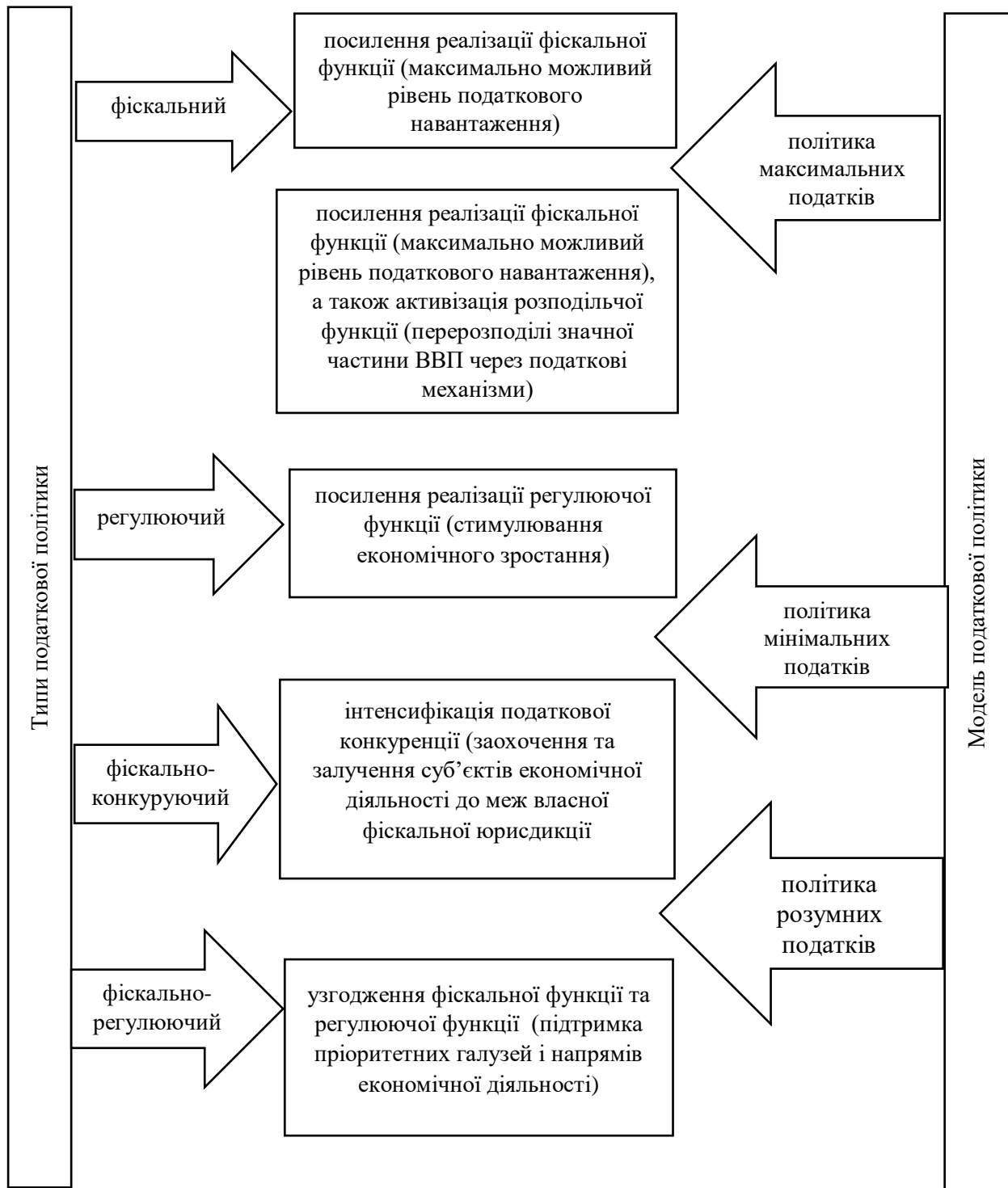

Рис.1.1. Співвідношення між типами та моделями податкової політики

Джерело: [31, с. 44]

Як свідчить аналіз наукових підходів, окремі дослідники виокремлюють такі типи податкової політики, як фіскальна, фіскально-конкуруюча, регулююча та фіскально-регулююча. Відповідно до цих типів визначаються й моделі податкової політики, серед яких найчастіше називають політику максимального оподаткування, політику мінімальних податків і політику зваженого (розумного) оподаткування.

Податкові політики, наведені вище, можуть бути охарактеризовані за відповідними ознаками. Так, політика максимальних податків передбачає встановлення найвищого рівня податкового навантаження, значні обсяги соціальних видатків, а також активну участь держави в інвестуванні економіки.

Політика, орієнтована на економічний розвиток, ґрунтується на застосуванні мінімального податкового тиску, обмежених соціальних витрат та помірному рівню державних інвестицій.

Для політики розумних податків характерним є середній рівень податкового навантаження, помірні соціальні видатки та незначна частка державних інвестицій у розвитку економіки [40].

Перший із зазначених типів податкової політики відзначається прагненням до істотного нарощування податкового тягаря. За таких умов держава може підвищувати ставки оподаткування лише до певного граничного рівня, перевищення якого призводить до втрати фіскальної ефективності, коли зростання податкових ставок уже не забезпечує збільшення бюджетних надходжень. Подібне явище в науковій літературі отримало назву «податкової пастки». Значення граничних ставок оподаткування визначається сукупністю факторів у кожній конкретній економіці, водночас зарубіжні дослідники вказують на орієнтовний критичний рівень у межах 50 % [12, с. 26].

Другий тип податкової політики передбачає, що держава максимально враховує не лише власні фіскальні інтереси, а й потреби платників податків. Такий підхід сприяє прискореному розвитку економіки, особливо її реального сектора, завдяки створенню сприятливого податкового та інвестиційного середовища: рівень оподаткування залишається нижчим порівняно з іншими

країнами, відбувається приплив іноземних, зокрема експортно орієнтованих, інвестицій, що підвищує конкурентоспроможність національної економіки. Податковий тягар на бізнес суттєво зменшено, проте державні соціальні витрати скорочуються через зниження бюджетних надходжень. Ця політика застосовується у періоди економічної стагнації, яка може перерости в кризу [40].

Третій тип податкової політики характеризується помірним податковим навантаженням на фізичних та юридичних осіб, що компенсується високим рівнем соціального захисту, численними державними гарантіями та програмами підтримки.

У науковій літературі відсутня єдина класифікація моделей податкової політики. У сучасних дослідженнях активно переглядається роль держави в економічному розвитку та визначаються тенденції, що формують місце податкової політики у соціально-економічному житті. Як зазначають Ю. Іванов та О. Тищенко, після Другої світової війни діяли три основні моделі економічного розвитку, кожна з яких по-різному визначала роль державного регулювання та податкової політики [12, с. 22].

Перша з них - ліберальна модель, найбільш послідовно реалізована в США та Великобританії. Уряди цих країн втручаються у діяльність економічних суб'єктів лише в межах, необхідних для підтримки соціального та економічного порядку, покладаючись на ринкові механізми. Рівень податкових надходжень встановлюється на мінімально необхідному рівні, достатньому для забезпечення фінансових потреб держави та виконання її функцій.

Друга модель отримала назву «планово-адміністративна економіка». Її ключовою особливістю є значний рівень державного регулювання, при якому практично всі підприємства перебувають у державній власності та функціонують за директивними вказівками органів влади. Держава вилучала до бюджету основну частину прибутку підприємств, залишаючи лише індивідуально визначену частку, що вважалася нормативно необхідною для їх розвитку відповідно до затверджених державних планів.

Третя модель, або «стратегія прискореного розвитку», була впроваджена в Японії після Другої світової війни. Вона передбачала активну роль уряду у визначенні пріоритетних галузей із високим потенціалом зростання. Для податкової політики таких країн характерне широке застосування цільових податкових пільг, що підвищують ефективність державного впливу на економіку. Крім того, основний податковий тягар переносився за допомогою прогресивної шкали прибуткового податку з корпорацій на фізичних осіб. Відтак податкова політика відігравала значну роль у державному регулюванні економіки країн із цією моделлю [12, с. 22-24]. В усіх трьох моделях спостерігається спільна риса: навіть у країнах із ліберальною економічною політикою держава здійснює певний контроль над економікою, а податкова політика виступає важливим інструментом цього регулювання.

Таким чином, податкова політика виступає не лише фінансовим механізмом держави, а й стратегічним інструментом регулювання економіки, що впливає на соціальну сферу, інноваційний розвиток та довгострокову стійкість економічних процесів у країні.

Соціально-економічні наслідки податкової політики проявляються у впливі на доходи населення та розподіл багатства. Політика високого податкового навантаження забезпечує державі стабільні бюджетні надходження, що дозволяє фінансувати соціальні програми та інфраструктурні проекти. Водночас надмірно високі ставки податків можуть зменшувати мотивацію до інвестування та підприємницької активності, що у довгостроковій перспективі стримує економічне зростання. Тому ефективна податкова стратегія має балансувати між фіскальними потребами держави та економічними стимулюючими факторами для бізнесу та громадян.

Висновки до 1 розділу

Проведений аналіз теоретичних засад податкової політики підтверджує, що вона є комплексним і багаторівневим механізмом державного регулювання

економіки, який поєднує фінансову, регулюючу, стимулюючу та соціальну функції. Через податкові інструменти держава не лише акумулює бюджетні ресурси, а й формує умови для розвитку економіки, стимулює підприємницьку активність, підтримує соціально вразливі групи населення та сприяє зменшенню нерівності у доходах. Податкова політика виступає основою взаємодії між державою, бізнесом та громадянами, забезпечуючи баланс між фіскальними надходженнями та стимулюючим впливом на економічну активність.

Механізм реалізації податкової політики складається з адміністративних, правових та економічних інструментів, які функціонують у взаємозв'язку і формують систему ефективного адміністрування податків. Інститути-регулятори та інститути-суб'єкти забезпечують контроль за дотриманням правил оподаткування, своєчасністю надходжень та дотриманням стандартів податкової дисципліни. Така організаційна структура дозволяє не лише регулювати економічні процеси, а й формувати довіру до державних органів та підвищувати ефективність державного управління.

Вивчення типів та моделей податкової політики демонструє, що рівень податкового навантаження та характер застосування податкових інструментів визначають динаміку інвестиційної активності, розвиток пріоритетних секторів економіки та соціальний захист населення. Фіскальні заходи, спрямовані на максимізацію бюджетних надходжень, забезпечують фінансування соціальних програм і державних інвестицій, проте можуть обмежувати стимулюючу роль податкової системи щодо розвитку бізнесу. Політика помірною або розумною оподаткування створює сприятливі умови для підприємництва та інновацій, стимулюючи залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій та підвищення конкурентоспроможності економіки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В ДЕРЖАВІ

2.1. Ухилення від оподаткування як чинник впливу на соціально-економічні процеси в державі

Податкова політика держави відіграє ключову роль у формуванні фінансових передумов соціально-економічного розвитку, оскільки саме через податкові надходження забезпечується фінансування публічних благ, реалізація соціальних програм та виконання державою її базових функцій. Ефективність податкової політики визначається не лише формальними параметрами податкової системи, а й рівнем дотримання податкової дисципліни суб'єктами господарювання та населенням.

Одним із найбільш суттєвих факторів, що знижує результативність податкової політики, є ухилення від оподаткування. Це явище має системний характер і виходить за межі окремих податкових правопорушень, трансформуючись у стійкі економічні практики, пов'язані з тінізацією господарської діяльності. Масове поширення ухилення від податків негативно впливає на соціально-економічні процеси, посилює дисбаланси у розподілі доходів, підриває принципи податкової справедливості та знижує довіру до державних інституцій.

Ухилення від оподаткування слід розглядати як економіко-правове явище, що полягає у свідомому порушенні податкового законодавства з метою зменшення або уникнення податкових зобов'язань. На відміну від податкової оптимізації, яка здійснюється в межах правового поля, ухилення базується на приховуванні доходів, заниженні податкової бази або використанні фіктивних господарських операцій.

З макроекономічної точки зору ухилення від податків є однією з ключових складових тіньової економіки. Воно сприяє перерозподілу фінансових ресурсів з

офіційного сектору в неформальний, що ускладнює державне регулювання економічних процесів і знижує ефективність фіскальної політики. Значні обсяги тіньових фінансових потоків спотворюють економічну статистику, ускладнюють прогнозування бюджетних показників та знижують точність управлінських рішень.

Особливу загрозу становить той факт, що ухилення від оподаткування часто виступає початковою ланкою більш складних фінансових правопорушень, зокрема легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. У цьому контексті аналіз схем ухилення від податків набуває не лише фіскального, а й системного соціально-економічного значення.

Розглянемо типології схем ухилення від оподаткування у практиці фінансового моніторингу.

Згідно з інформацією, отриманою від державного органу, Держфінмоніторинг виявив схему, спрямовану на приховування джерела коштів через купівлю часток у статутному капіталі за заниженою ціною з метою мінімізації податкових зобов'язань продавців та легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом (рис.2.1).

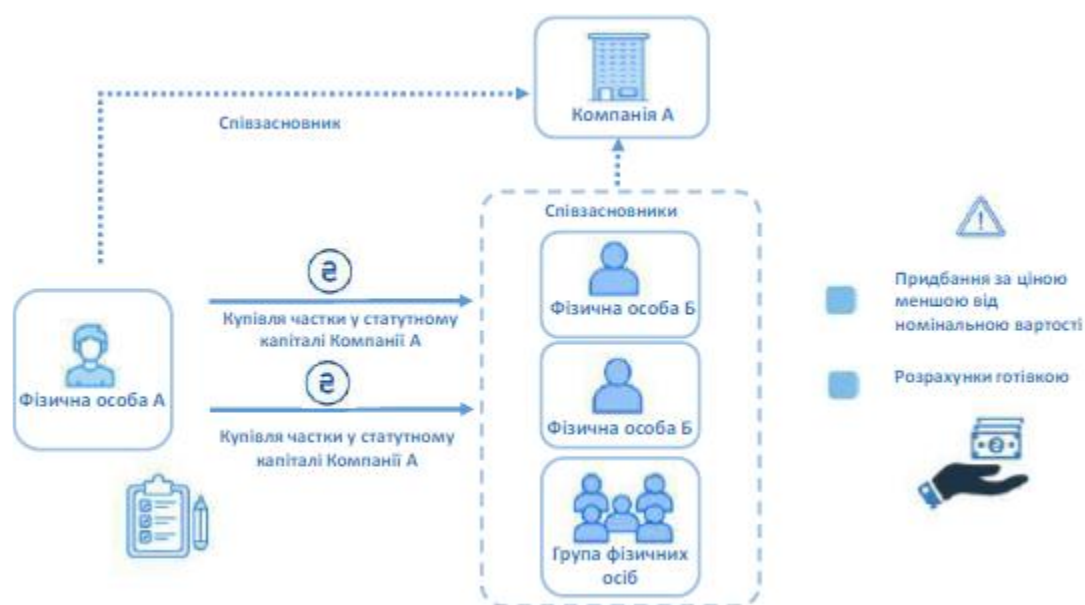

Рис.2.1. Застосування готівкових розрахунків як інструменту маскуванню реального походження фінансових ресурсів і мінімізації податкових зобов'язань

Джерело: [41]

Встановлено, що фізична особа А уклала договори купівлі часток у статутному капіталі Компанії А з двома іншими фізичними особами для збільшення своєї частки в компанії. Звертає на себе увагу, що договірна вартість часток була майже в 20 разів нижчою за номінальну, а розрахунки передбачалися виключно готівкою. Отже, платежі здійснювалися поза банківською системою, ймовірно з метою уникнення фінансового контролю та підтвердження легітимності коштів. Ураховуючи зазначене, існують підстави вважати, що фізична особа А використовувала готівку для придбання часток з метою приховування джерела походження коштів та ухилення від сплати податків.

Держфінмоніторинг виявив схему переведення коштів у готівку за участю групи фізичних осіб-підприємців (ФОПів), яка мала ознаки ухилення від сплати податків та легалізації доходів злочинного походження (рис.2.2).

Рис.2.2. Ухилення від оподаткування та легалізація доходів за участю групи ФОПів

Джерело: [41]

Встановлено, що на рахунки зазначеної групи ФОПів надходили безготівкові кошти від низки юридичних осіб за нібито надані товари та послуги. Далі частина цих коштів конвертувалася в готівку, інша - розподілялася між фізичними особами через P2P-перекази або використовувалася для оплати товарів і послуг та придбання автомобілів.

Існують підозри, що зазначені ФОПи та пов'язані з ними особи виконували роль «дропів», а їхні рахунки застосовувалися як транзитні для перетворення безготівкових надходжень, які нібито формувалися як доходи від підприємницької діяльності, на готівку без належного документального підтвердження господарських операцій. Вказані факти можуть свідчити про діяльність організованої групи, що займалася автономним відмиванням коштів.

За даними Держфінмоніторингу та з урахуванням інформації, наданої СПФМ, виявлено схему, у якій професійна мережа надавала послуги з «прихованої конвертації» безготівкових коштів у готівку з використанням механізму «зустрічних потоків» (рис.2.3).

Рис.2.3. Застосування схеми «зустрічних потоків» з метою мінімізації податкових зобов'язань та прихованого переведення безготівкових коштів у готівку

Джерело: [41]

Встановлено, що на рахунки Компанії А надходили кошти від численних юридичних осіб, зокрема підприємств реального сектору, у вигляді оплати за товари, будівельні матеріали та продукти харчування. Надалі ці кошти, хоча формально призначалися для оплати товарів, транзитом перераховувалися на рахунки підприємств оптово-роздрібної торгівлі, які потенційно можуть мати значні обсяги необлікованої готівки та надавати послуги з конвертації

безготівкових коштів у готівку. При цьому використовувався механізм «зустрічних потоків», що передбачав проведення фіктивних безтоварних операцій.

Додатково встановлено, що на рахунок Компанії А надійшли кошти від фізичної особи у вигляді внеску до статутного капіталу, які згодом також були переведені на користь підприємств оптово-роздрібною торгівлі. Особливу увагу привертає те, що ця фізична особа була помічником народного депутата України 8 скликання і перебувала в посадово-засновницькому складі Компанії А лише два місяці. Компанія А має ознаки фіктивності (компанія-оболонка): одноосібний склад засновників і керівництва, відсутність працівників, недекларування доходів, сплата мінімальних податків, здійснення транзитних фінансових операцій без очевидної економічної або законної мети. З урахуванням викладеного існують підстави вважати, що фінансові операції Компанії А були спрямовані на сприяння ухиленню від сплати податків та прихованому переведенню безготівкових коштів у готівку.

Держфінмоніторинг зафіксував діяльність професійної мережі, яка надавала незаконні послуги суб'єктам реального сектору економіки, спрямовані на ухилення від сплати податків та легалізацію доходів незаконного походження. Схема передбачала «приховану конвертацію» безготівкових коштів у готівку із залученням підприємств оптово-роздрібною торгівлі (рис.2.4).

Встановлено, що на рахунки групи юридичних осіб А надходили кошти від численних юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та приватних осіб із різними призначеннями платежів: оплата тютюнових виробів, сигарет та інших товарів, будівельних матеріалів, послуг, надання позик чи фінансової допомоги, у рамках договорів факторингу тощо. Ці кошти далі транзитом перераховувалися на рахунки групи юридичних осіб Б як оплата тютюнових виробів та сигарет. Група юридичних осіб Б представляє підприємства оптово-роздрібною торгівлі, зокрема тютюновими виробами. Їхня розгалужена мережа та здійснення продажу за готівку дозволяють коригувати документи про реалізацію та

приховувати фактичні обсяги продажів, отримуючи значні обсяги необлікованої готівки.

Рис.2.4. Механізм прихованого переведення безготівкових коштів у готівку із залученням суб'єктів оптово-роздрібної торгівлі

Джерело: [41]

Підприємства групи А мають ознаки фіктивності: вони здійснюють «безтоварні» операції з постійно низьким залишком коштів на кінець дня, не володіють виробничими потужностями, торговельно-складськими приміщеннями чи іншими активами для ведення задекларованої діяльності та не мають ліцензій на продаж тютюнових виробів. Враховуючи це, встановлено організовану схему, спрямовану на приховування частини доходу шляхом застосування механізму «скрутки» товарів, який використовується у схемах ухилення від сплати податків та ведення фіктивного підприємництва.

Держфінмоніторинг з урахуванням відомостей, отриманих від суб'єктів первинного фінансового моніторингу, встановив функціонування схеми з надання нелегальних послуг, спрямованих на мінімізацію податкових зобов'язань та масове переведення безготівкових коштів у готівкову форму шляхом використання механізму «дроблення бізнесу» за участю групи фізичних осіб-підприємців з ознаками фіктивності (рис.2.5).

2.5. Використання схеми поділу господарської діяльності з метою мінімізації податкових зобов'язань та обготівкування коштів

Джерело: [41]

Виявлено, що на рахунки значної кількості ФОПів надходили кошти від групи юридичних осіб як оплата за товари. У подальшому більша частина цих коштів знімалася готівкою, а інша - перераховувалася на власні рахунки або банківські картки сторонніх фізичних осіб. Зняття готівки здійснювалося одночасно, переважно через ті самі банкомати та в повному обсязі надходжень. Крім того, готівкові операції навмисно структурувалися з метою уникнення встановлених законодавством порогових значень фінансового моніторингу.

Фінансова активність зазначеної групи ФОПів не відповідає їхньому ризик-профілю та має системний характер. Група характеризується спільністю контрагентів серед юридичних осіб, наявністю родинних зв'язків між окремими підприємцями та ідентичними умовами договорів щодо розрахунків і порядку оплати. З огляду на викладене, наявні підстави вважати, що діяльність зазначених фізичних осіб є складовою схеми «дроблення бізнесу», спрямованої на зниження податкового навантаження та приховане обготівкування коштів.

Системне ухилення від оподаткування призводить до скорочення обсягів бюджетних ресурсів, що безпосередньо обмежує можливості держави щодо реалізації соціальної політики, фінансування програм розвитку та виконання базових соціальних зобов'язань. Недоотримання податкових надходжень негативно впливає на стабільність бюджетної системи, ускладнює довгострокове

планування державних видатків і знижує здатність органів влади своєчасно реагувати на соціально-економічні виклики. В умовах зростання потреб у соціальній підтримці населення та відновленні економіки такі втрати набувають особливої критичності.

Зменшення податкових надходжень внаслідок ухилення від оподаткування послаблює ефективність перерозподільної функції податкової системи. У результаті держава має обмежені інструменти для зменшення соціальної нерівності та забезпечення рівного доступу громадян до суспільних благ. Це сприяє поглибленню майнової диференціації, формуванню дисбалансів у доходах населення та зниженню рівня соціальної справедливості, що в довгостроковій перспективі може призводити до соціальної напруги та зростання недовіри до державної політики.

Крім фіскальних наслідків, ухилення від податків має суттєвий вплив на функціонування конкурентного середовища. Суб'єкти господарювання, які використовують тіньові схеми та занижують податкові зобов'язання, отримують необґрунтовані конкурентні переваги за рахунок зниження витрат. Це спотворює ринкові механізми ціноутворення та порушує принцип рівних умов ведення бізнесу, що є одним із базових елементів ринкової економіки.

Підприємства, які здійснюють діяльність у межах чинного законодавства та дотримуються податкової дисципліни, опиняються у менш вигідному становищі порівняно з тими суб'єктами, що ухиляються від оподаткування. У результаті знижується мотивація до легальної підприємницької діяльності, стримується розширення бізнесу та скорочується інвестиційна активність. Це негативно впливає на темпи економічного зростання, рівень зайнятості та загальну динаміку соціально-економічного розвитку держави.

Окремим негативним наслідком ухилення від оподаткування є зниження довіри до податкової системи та державних інституцій у цілому. Масове поширення практик ухилення формує у суспільстві сприйняття несправедливості податкового навантаження, що підриває податкову культуру та добровільну готовність платників виконувати податкові зобов'язання. У довгостроковій

перспективі це ускладнює реалізацію ефективної податкової політики та посилює тенденції до тінізації економіки.

Отже, ухилення від оподаткування є одним із ключових чинників, що знижує ефективність податкової політики та негативно впливає на соціально-економічні процеси в державі. Аналіз типологій схем ухилення, ідентифікованих у практиці фінансового моніторингу, свідчить про їх різноманітність, системність і значний масштаб впливу на бюджетну систему. Це обґрунтовує необхідність урахування зазначених процесів при формуванні та реалізації податкової політики з метою забезпечення соціально-економічного розвитку.

2.2. Оцінка впливу податкових надходжень на соціально-економічне зростання та бюджетну стабільність

Податкові надходження є базовим фінансовим інструментом держави, що забезпечує формування дохідної частини бюджету та створює необхідні умови для реалізації соціально-економічної політики. Їх обсяг, структура та стабільність безпосередньо впливають на темпи економічного зростання, рівень соціального забезпечення населення та здатність держави підтримувати макрофінансову рівновагу. В умовах економічної нестабільності, посиленої зовнішніми та внутрішніми викликами, роль податкових надходжень як джерела бюджетної стійкості суттєво зростає.

Соціально-економічне зростання значною мірою залежить від ефективності перерозподілу податкових ресурсів. Через бюджетний механізм податки трансформуються у фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, інфраструктури та інших сфер, що формують людський капітал і довгостроковий економічний потенціал країни. Зростання податкових надходжень створює можливості для розширення державних інвестицій у розвиток суспільних благ, що позитивно позначається на продуктивності праці, рівні зайнятості та якості життя населення.

Водночас надмірний податковий тиск може мати стримувальний ефект для економічної активності. Високі податкові ставки знижують мотивацію до підприємницької діяльності, інвестицій та інновацій, що негативно відображається на динаміці валового внутрішнього продукту. Тому важливим завданням податкової політики є досягнення оптимального балансу між фіскальними інтересами держави та стимулюванням економічного розвитку. У цьому контексті податкові надходження мають розглядатися не лише як джерело наповнення бюджету, а й як інструмент регулювання економічних процесів.

Вплив податкових надходжень на бюджетну стабільність проявляється через здатність держави забезпечувати безперервне фінансування своїх зобов'язань. Стабільна та прогнозована податкова база знижує ризики бюджетного дефіциту, обмежує потребу у зовнішніх запозиченнях і сприяє збереженню боргової стійкості. За умови зростання податкових доходів держава отримує можливість більш гнучко реагувати на економічні шоки, фінансувати антикризові програми та підтримувати соціально вразливі групи населення.

Особливої актуальності оцінка впливу податкових надходжень на бюджетну стабільність набуває в умовах кризових явищ. Економічні спади, зниження ділової активності та структурні дисбаланси призводять до скорочення податкової бази, що ускладнює виконання бюджетних зобов'язань. У таких умовах ефективність податкового адміністрування, розширення податкової бази та зменшення рівня тіньової економіки стають ключовими чинниками збереження фінансової стійкості держави.

Податкові надходження також відіграють важливу роль у формуванні сприятливого інвестиційного клімату. Прозора, передбачувана та справедлива податкова система знижує ризики для інвесторів, стимулює приплив капіталу та розвиток підприємництва. Через податкові пільги, стимули та спеціальні режими оподаткування держава може підтримувати пріоритетні галузі економіки, сприяти модернізації виробництва та розвитку малого і середнього бізнесу. У результаті зростає економічна активність, розширюється податкова база та посилюється бюджетна стабільність у середньо- та довгостроковій перспективі.

Разом із тим ефективність впливу податкових надходжень на соціально-економічне зростання значною мірою залежить від якості бюджетного управління. Нераціональний розподіл коштів, низька ефективність державних видатків або корупційні ризики нівелюють позитивний ефект від зростання податкових доходів.

Динаміку та рівень щорічних доходів, у тому числі податкових і неподаткових надходжень до Зведеного державного бюджету України за 2020-2024 роки подано на рисунку 2.6.

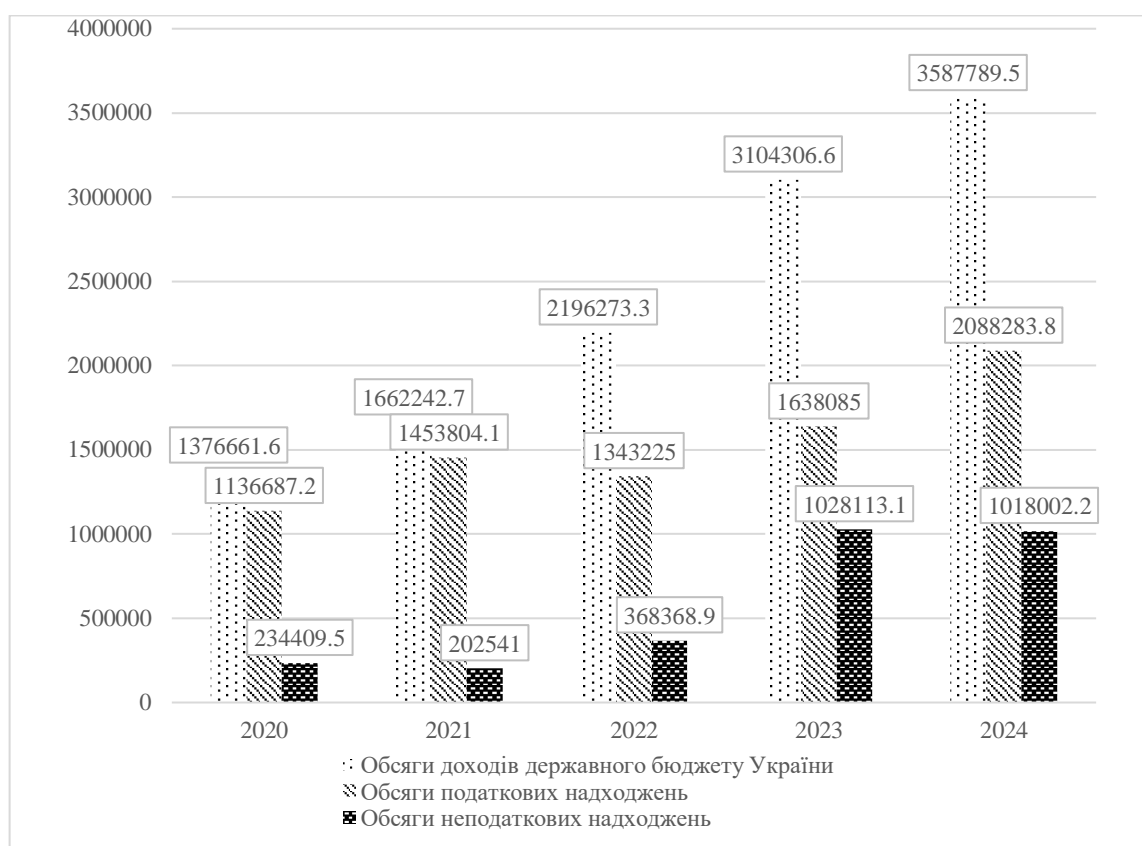

Рис.2.6. Динаміка рівня доходів і надходжень Зведеного бюджету України за 2020-2024 рр., млн. грн.

Джерело: сформовано за даними джерела [28]

Згідно з узагальненими даними, представленими на рис. 2.6, в Україні у період 2020-2024 рр. спостерігається поступове і відносно стабільне збільшення доходів Зведеного бюджету - від 1376661,6 млн. грн. у 2020 році до 3587789,5 млн. грн. у 2024 році. Основну частку доходів продовжують складати надходження від податків. Проте їхній розвиток не можна вважати абсолютно

стабільним, адже у 2022 році через вплив військових подій обсяг податкових надходжень значно скоротився. Так, починаючи з 2020 року, податкові надходження демонстрували поступове зростання - від 1136687,2 млн. грн. до 1453804,1 млн. грн. у 2021 році. У 2022 році цей показник знизився до 1343225 млн. грн. В наступні два роки, 2023 та 2024, спостерігалось відновлення зростання податкових надходжень, досягнувши відповідно 1638085 млн. грн. та 2088283,8 млн. грн.

У структурі податкових надходжень Зведеного бюджету України впродовж зазначеного періоду домінуючу роль відіграв податок на доходи фізичних осіб: обсяг відповідних надходжень зріс з 295107,3 млн.грн. до 583625,7 млн. грн. у 2024 році (рис.2.7).

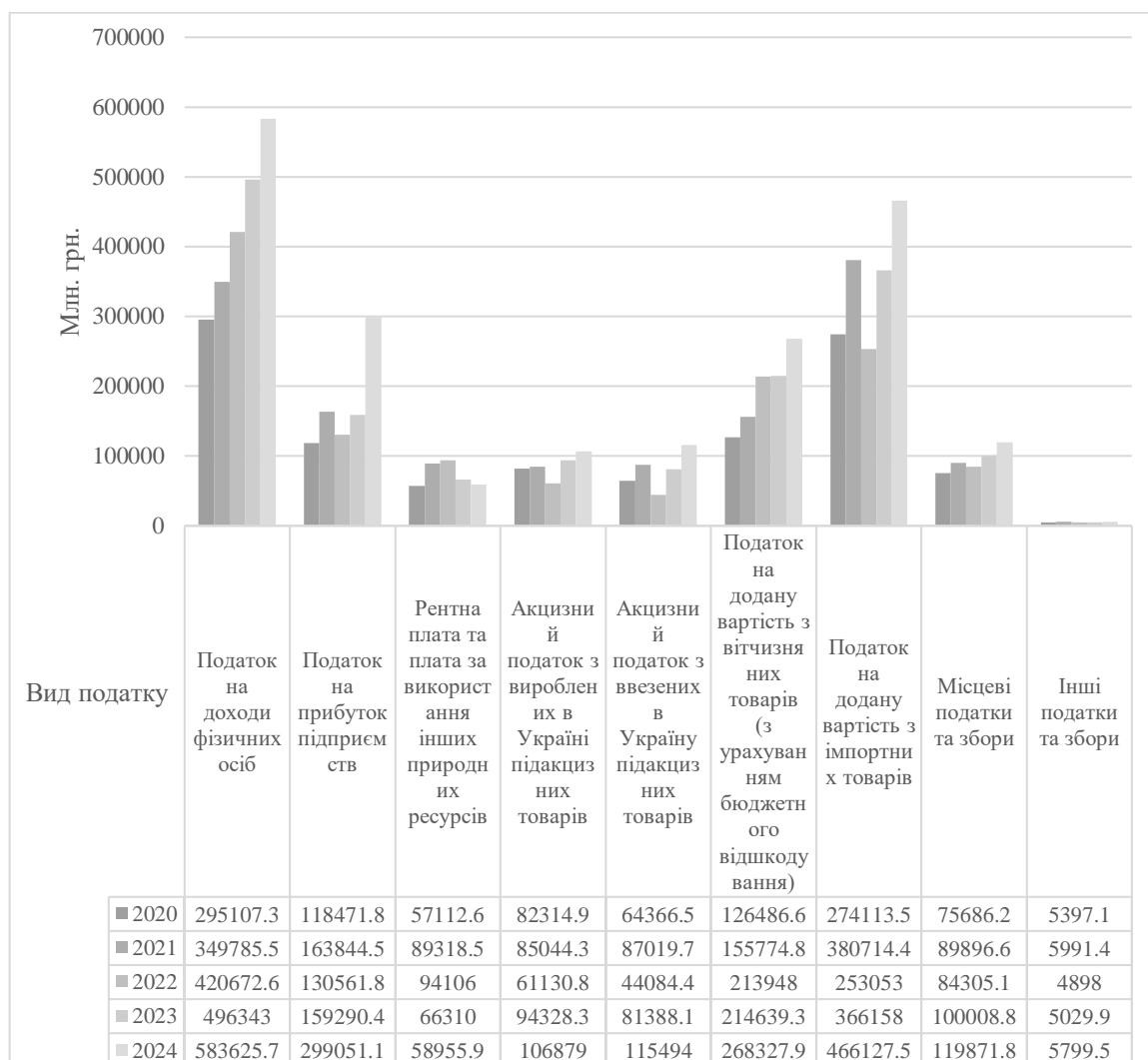

Рис.2.7. Динаміка та структура податкових надходжень до Зведеного бюджету України у 2020-2024 рр., млн. грн.

Джерело: сформовано за даними джерела [28]

Суттєву роль у формуванні податкових надходжень Зведеного бюджету України відігравали також платежі з податку на додану вартість з імпортованих товарів, обсяг яких протягом аналізованого періоду зріс з 274113,5 млн. грн. у 2020 році до 466127,5 млн. грн. у 2024 році. Водночас інші види податкових надходжень мали значно менші обсяги та не демонстрували стабільної висхідної динаміки. Зокрема, надходження від податку на прибуток підприємств характеризувалися поступовим зростанням у 2020-2021 роках, однак у 2022 році їх обсяги скоротилися внаслідок негативного впливу воєнних обставин. У 2023 році спостерігалось певне відновлення цих надходжень, проте вони так і не досягли рівня 2021 року. Разом із тим у 2024 році надходження від податку на прибуток підприємств стали максимальними за весь період дослідження та сягнули 299051,1 млн. грн.

Аналогічні коливання були притаманні надходженням від акцизних податків, місцевих податків і зборів, а також інших обов'язкових платежів. Водночас податкові надходження від рентної плати та платежів за користування природними ресурсами формувалися за дещо відмінною траєкторією. Аналіз цього сегмента податкових надходжень свідчить про їх послідовне нарощування з 57112,6 млн. грн. у 2020 році до 94 106 млн. грн. у 2022 році, після чого у 2023 році зафіксовано помітне зменшення обсягів до 66 310 млн. грн. Разом з тим у 2024 році відбулося певне коригування показників, унаслідок чого надходження за цим видом податків склали 58955,9 млн. грн.

У період повномасштабної агресії росії проти України підходи держави до формування податкової політики були частково переглянуті: запроваджено заходи зі зменшення податкового тиску та спрощення механізмів оподаткування з метою підтримки й збереження діяльності суб'єктів господарювання. Наслідком таких фіскальних послаблень стало істотне скорочення податкових надходжень до державного бюджету. Сформована ситуація засвідчила вразливість та недостатню ефективність податкової системи України в умовах військово-політичної нестабільності, що актуалізує потребу в поглибленому дослідженні рівня податкового навантаження. Згідно з даними, наведеними на

рисунку 2.8, податкове навантаження у 2020 році складало 27,1%, однак у подальші роки спостерігалася стійка тенденція до його скорочення на тлі зростання валового внутрішнього продукту та обсягів податкових надходжень до Зведеного бюджету.

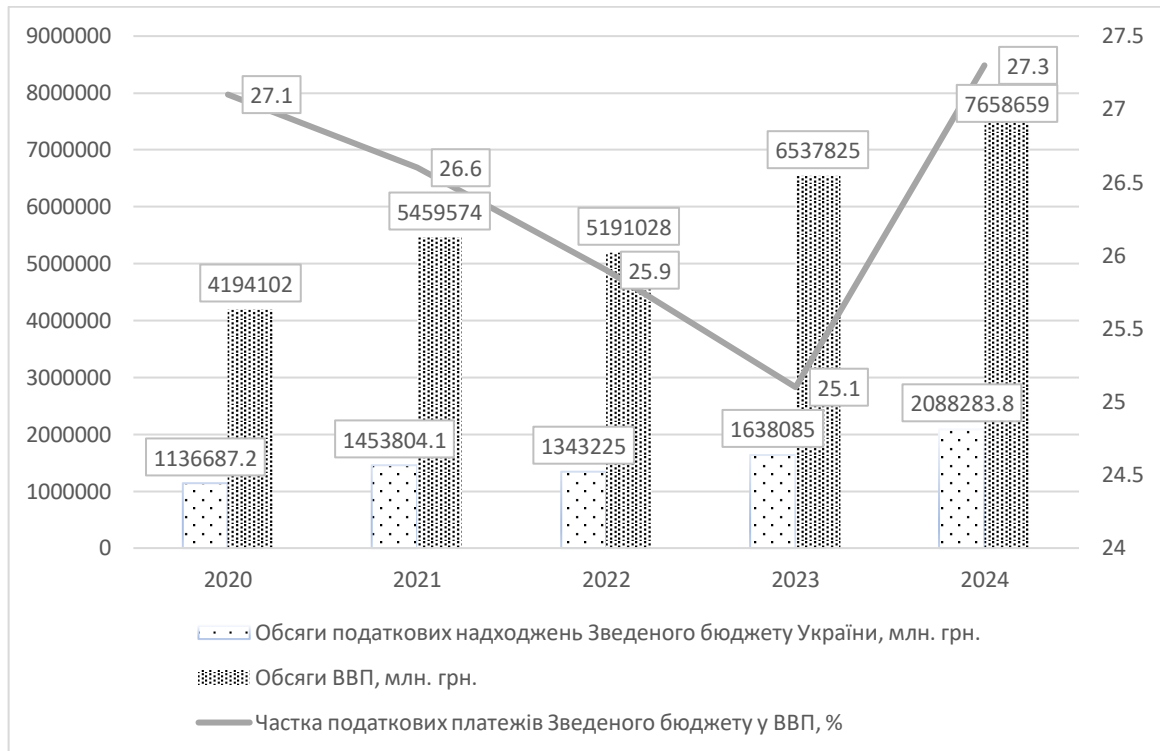

Рис.2.8. Динаміка рівня податкового навантаження в Україні у 2020-2024 роках, %

Джерело: сформовано за даними джерела [28]

Водночас у 2024 році відбулися суттєві зрушення: рівень податкового навантаження зріс на 2,2 відсоткових пункти - з 25,1 % у 2023 році до 27,3 % у 2024 році.

Аналіз результатів податкових реформ дає підстави стверджувати про наявність позитивних зрушень, водночас практичний досвід свідчить про суттєві відмінності в реалізації податкової політики у довоєнний період та в умовах війни. До початку повномасштабного вторгнення пріоритетом держави було оперативне розв'язання фіскальних завдань, пов'язаних із залученням додаткових бюджетних ресурсів, тоді як глибокі структурні трансформації податкової системи відкладалися або втрачали актуальність.

У період воєнного стану підходи до податкового регулювання зазнали істотної трансформації: ключові акценти було перенесено на лібералізацію умов оподаткування та зменшення податкового тиску на платників. Водночас результати емпіричних розрахунків засвідчують, що у 2022-2023 роках простежувався спадний характер динаміки податкового навантаження, тоді як у 2024 році відбулося його зростання. Це дозволяє зробити висновок, що реалізовані податкові реформи мають загалом позитивний вплив, проте не усувають системних дисфункцій податкової сфери та водночас створюють додаткові передумови для ухилення від сплати податків.

Податкова система України є одним із базових інструментів забезпечення фінансової стійкості держави та формування ресурсного підґрунтя для реалізації соціально-економічної політики. Разом із тим динаміка податкових надходжень до Зведеного бюджету свідчить про нерівномірність процесів наповнення державних фінансів: номінальне зростання доходів не супроводжується стабільністю їх частки у валовому внутрішньому продукті. Така ситуація зумовлена посиленням дії воєнних факторів, коливаннями макроекономічного середовища, активізацією міграційних процесів і поглибленням структурних дисбалансів на ринку праці.

Податкові надходження формують основну частину доходів державного бюджету і безпосередньо впливають на соціально-економічну стабільність країни. Їх ефективне використання дозволяє фінансувати освіту, охорону здоров'я, соціальний захист населення, а також підтримувати підприємництво та залучення інвестицій. Аналіз динаміки соціальних видатків і програм підтримки бізнесу у 2020-2024 рр. дає змогу оцінити, наскільки податки сприяють розвитку економіки та забезпеченню добробуту населення (рис.2.9). Рисунок демонструє динаміку фінансування основних соціальних сфер: освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення. Видатки зростали протягом періоду 2020-2024 рр., що відображає прямий вплив податкових надходжень на можливості держави забезпечувати соціальні потреби.

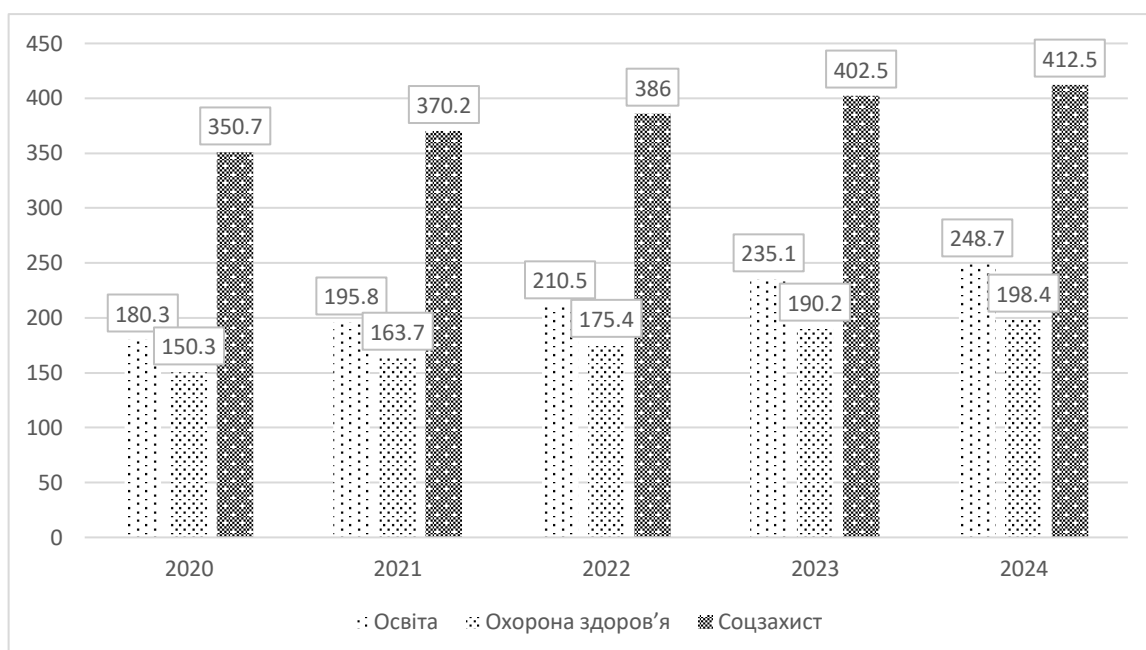

Рис.2.9. Динаміка фінансування соціальних видатків в Україні у 2020-2024 рр., млрд.грн.

Джерело: сформовано за даними джерела [26]

Видатки на освіту зросли з 180,3 млрд. грн. у 2020 р. до 248,7 млрд. грн. у 2024 р., що забезпечує модернізацію навчальних закладів, підвищення кваліфікації педагогів та впровадження інноваційних освітніх програм. Фінансування охорони здоров'я зросло з 150,3 млрд. грн. до 198,4 млрд. грн., що дозволило покрити потреби медичної системи, модернізувати інфраструктуру та забезпечити надання медичних послуг у кризові періоди. Збільшення витрат на соціальний захист з 350,7 млрд. грн. до 412,5 млрд. грн. забезпечило підтримку найбільш вразливих верств населення, пенсійні виплати та соціальні допомоги.

Поряд із соціальними видатками податкові надходження формують ресурсну базу для розвитку економіки через підтримку бізнесу та інвестицій. Державні програми стимулювання підприємництва, гранти, кредити та інвестиційні проєкти сприяють зростанню економічної активності та залученню приватних інвестицій. Аналіз фінансування цих програм у 2020-2024 рр. показує, як податки використовуються для економічного зростання та створення сприятливих умов для бізнесу (рис.2.10).

Рис.2.10. Динаміка інвестиційної активності та розвитку підприємництва у 2020-2024 рр., млрд.грн.

Джерело: сформовано за даними джерела [27]

Зростання витрат у 2020-2024 рр. демонструє активну політику держави щодо стимулювання економічної активності. Збільшення фінансування державних інвестиційних програм з 50,2 млрд. грн. у 2020 р. до 85,0 млрд. грн. у 2024 р. сприяло розвитку інфраструктури, індустріальних парків та інвестиційних кластерів. Витрати на гранти та кредити зросли з 12,5 млрд. грн. до 28,5 млрд. грн., що стимулювало розширення виробництва та інновацій.

Таким чином, податкові надходження є ключовим чинником забезпечення соціально-економічного зростання та бюджетної стабільності держави. Їх вплив проявляється через фінансування соціальної сфери, підтримку інвестиційної активності, стабілізацію державних фінансів та формування довгострокового економічного потенціалу. Водночас для досягнення сталого розвитку необхідно забезпечити оптимальний рівень податкового навантаження, ефективно адміністрування податків і раціональне використання бюджетних ресурсів. Саме поєднання фіскальної стійкості та економічних стимулів дозволяє податковій системі виконувати свою роль як інструменту розвитку та стабілізації національної економіки.

Висновки до 2 розділу

Податкова система є ключовим інструментом формування фінансових ресурсів держави, а рівень та структура податкових надходжень безпосередньо впливають на можливості реалізації соціальної, інвестиційної та економічної політики. Водночас виявлено, що ефективність податкової політики значною мірою залежить від рівня податкового навантаження, стабільності податкових правил та якості податкового адміністрування.

Результати аналізу засвідчили, що у 2020-2024 роках податкові надходження залишалися основним джерелом наповнення Зведеного бюджету України, проте їх динаміка була нерівномірною та залежала від змін макроекономічної кон'юнктури та повномасштабної війни. Запровадження податкових пільг і спрощених режимів оподаткування у воєнний період дозволило зменшити фінансовий тиск на бізнес, однак одночасно спричинило скорочення фіскального потенціалу бюджету та посилення його залежності від зовнішніх джерел фінансування.

У ході дослідження встановлено, що податкові надходження відіграють визначальну роль у забезпеченні соціальних видатків держави, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення. Незважаючи на зростання номінальних обсягів фінансування соціальної сфери, частка таких видатків у валовому внутрішньому продукті залишалася нестабільною, що свідчить про обмеженість бюджетних ресурсів і посилення структурних дисбалансів у системі державних фінансів.

Оцінка впливу податкових надходжень на інвестиційну активність показала, що податкова політика може виконувати як стимулюючу, так і стримуючу функцію. З одного боку, податкові надходження забезпечують фінансування державних інвестиційних програм і підтримку підприємництва, з іншого - надмірне або нестабільне податкове навантаження знижує інвестиційну привабливість економіки.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ З МЕТОЮ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Податкова політика в країнах світу: досвід стимулювання соціально-економічного зростання

У сучасних умовах глобалізації та посилення міждержавної економічної конкуренції податкова політика набуває статусу одного з ключових інструментів впливу держави на динаміку соціально-економічного розвитку. Через систему податкових стимулів, пільг і механізмів перерозподілу доходів уряди країн формують умови для економічного зростання, підвищення інвестиційної активності, розвитку людського капіталу та забезпечення соціальної стабільності. Саме тому вивчення зарубіжного досвіду реалізації податкової політики є важливим напрямом наукових досліджень, особливо в контексті пошуку ефективних моделей для національної економіки.

Особливої уваги заслуговує аналіз податкових систем економічно розвинених країн, у яких фіскальна політика поєднує стабільність бюджетних надходжень із виконанням стимулюючої та соціальної функцій. Практика США, Канади, Франції та Японії демонструє різні підходи до побудови податкових механізмів, що зумовлено відмінностями у державному устрої, соціально-економічних пріоритетах і рівні розвитку інституційного середовища. Водночас спільним для цих країн є прагнення забезпечити баланс між фіскальною ефективністю та підтримкою економічного зростання.

У процесі аналізу зарубіжних моделей податкового адміністрування та визначення доцільності їх застосування в національній практиці особливу увагу привертає досвід Сполучених Штатів Америки та Канади. Зацікавленість цими країнами пояснюється їх федеративним устроєм, у межах якого органи місцевого самоврядування традиційно наділені значними повноваженнями щодо

вирішення питань місцевого значення. Водночас Україна, залишаючись унітарною державою, задекларувала стратегічний курс на децентралізацію державного управління, дерегуляцію адміністративних процедур, а також розширення компетенцій регіональних і місцевих органів влади у формуванні та реалізації соціально-економічної політики на відповідних територіях. Зазначені трансформації безпосередньо позначаються й на розвитку національної системи податкового адміністрування [35].

Ключовим нормативним актом, що формує основу податкового законодавства США, виступає Кодекс внутрішніх доходів 1954 року, який систематизує норми податкового права, ухвалені починаючи з моменту запровадження податку на прибуток у 1913 році. Усі подальші законодавчі зміни та доповнення після 1954 року інтегруються до Кодексу у вигляді окремих структурних елементів.

Зазначений Кодекс уповноважує Казначейство США на розроблення та затвердження підзаконних регуляторних актів, спрямованих на деталізацію та практичне застосування його положень. У відповідь на нормативні зміни Казначейство періодично оприлюднює відповідні рішення, а спільно зі Службою внутрішніх доходів США розробляє інструктивні матеріали, роз'яснення та методичні рекомендації, які не мають статусу законів і класифікуються як постанови щодо доходів [13, с. 11].

Податкова система Сполучених Штатів Америки має багаторівневу структуру та включає федеральний, штатний і місцевий рівні. Загальний обсяг податкових надходжень, що акумулюється у бюджетній системі країни, розподіляється майже рівномірно між федеральним бюджетом і сукупними бюджетами штатів та органів місцевого самоврядування. Така пропорція свідчить про високий ступінь фіскальної децентралізації, що узгоджується з актуальними світовими тенденціями розвитку системи державних фінансів [29, с. 109].

Основою американської податкової моделі є принцип прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб, відповідно до якого податкове

навантаження зростає паралельно зі збільшенням розміру отриманого доходу. Зазначений підхід поширюється на переважну більшість зайнятого населення, однак окремі категорії платників, зокрема в межах державної служби, можуть користуватися визначеними податковими пільгами або механізмами зменшення бази оподаткування.

Характерним прикладом реалізації прогресивного підходу є федеральний податок на прибутки фізичних осіб, який є обов'язковим для всіх громадян та передбачає диференційовану шкалу ставок залежно від рівня доходу. Мінімальна ставка становить 10%, тоді як для найбільших доходів вона сягає 37%.

Вагому роль у фіскальній системі США відіграють обов'язкові внески на соціальне та медичне страхування. Працівники, у тому числі особи, зайняті на державній службі, здійснюють відрахування до фондів Social Security і Medicare за сукупною ставкою 7,65% від нарахованої заробітної плати, з яких 6,2% спрямовується на соціальне страхування, а 1,45% - на медичне. При цьому внески до системи соціального страхування справляються лише в межах встановленого граничного рівня доходу.

До переліку ключових загальнодержавних податків США належать федеральний прибутковий податок з фізичних осіб, федеральний податок на прибуток корпорацій, внески до фондів соціального забезпечення, що сплачуються як роботодавцями, так і найманими працівниками, федеральні податки на спадщину та дарування, федеральні акцизи та мито [14, с. 190].

Система оподаткування Сполучених Штатів Америки характеризується низкою специфічних рис. По-перше, податкове законодавство країни не передбачає жорсткої класифікації податків за рівнями бюджетної системи на загальнодержавні, штатні та місцеві. Кожен штат наділений правом самостійно встановлювати власні податкові платежі за умови дотримання загальнонаціональних правових норм. По-друге, допускається паралельне справляння податків різними рівнями влади - федеральним центром, органами управління штатів та місцевими адміністраціями. По-третє, податкова модель

США має виражену орієнтацію на пряме оподаткування. У більшості штатів застосовується податок з продажів, який є обов'язковим для сплати, тоді як податок на додану вартість у класичному розумінні відсутній.

У результаті основними податковими зобов'язаннями для резидентів США виступають федеральний податок на доходи фізичних осіб, що розраховується за прогресивною шкалою залежно від величини отриманого доходу; обов'язкові внески до систем соціального страхування та медичного забезпечення (FICA), призначені для фінансування програм соціального захисту населення; податкові платежі штатного та місцевого рівнів, розміри і порядок сплати яких відрізняються залежно від територіальної юрисдикції; податки, що утримуються із заробітної плати, включно з додатковими місцевими зборами; оподаткування окремих видів соціальних виплат і державних пільг; а також податки на доходи, отримані внаслідок інвестиційної діяльності у формі приросту капіталу [5].

Податкова система Канади має власну специфіку функціонування. Подібно до американської моделі, вона побудована за багаторівневим принципом і включає федеральний, провінційний (разом із територіями) та муніципальний рівні управління. Аналогічно до практики США, домінуюча частка податкових надходжень - орієнтовно 60-65% - акумулюється у федеральному бюджеті. У загальній структурі фіскальних платежів провідну роль відіграють прямі податки.

Разом із тим, система непрямого оподаткування в Канаді має низку характерних відмінностей. Поряд із загальнодержавним податком на додану вартість, у більшості провінцій діють власні податки з продажів, що формує складну багаторівневу модель непрямого оподаткування. Окрему увагу привертає високий рівень акцизних ставок, за яким Канада посідає одне з провідних місць серед розвинених країн, що значною мірою зумовлено необхідністю протидії масштабному обігу контрабандних тютюнових виробів на території держави.

Федеральний державний апарат Канади охоплює близько 172 тис. службовців, не враховуючи персонал державних корпорацій і підприємств. На

загальнодержавному рівні функціонує 20 міністерств та понад 70 різноманітних органів і установ, серед яких агентства, служби, комітети та секретаріати. Відповідно, для працівників державного сектору передбачено сплату основних видів податкових платежів, зокрема податку на доходи фізичних осіб, акцизних зборів, податку на додану вартість, податку з продажів, а також податку на нерухоме майно, що справляється як з фізичних, так і з юридичних осіб [20, с. 172].

Податок на доходи фізичних осіб у Канаді справляється за прогресивною шкалою та підлягає сплаті один раз на рік за результатами календарного періоду. Його нарахування здійснюється одночасно на федеральному та провінційному рівнях, аналогічний принцип застосовується й при оподаткуванні прибутку корпорацій.

Процедура декларування доходів у Канаді є досить складною для пересічного платника податків, оскільки передбачає участь усіх суб'єктів, пов'язаних із формуванням його доходів. Роботодавці щорічно видають працівникам уніфіковані довідки про отримані доходи, тоді як фінансові установи, зокрема банки, інформують клієнтів про нараховані відсоткові доходи. Найбільші труднощі для громадян виникають на етапі збирання та узагальнення всієї необхідної документації. Водночас у країні широко розповсюджена діяльність податкових консультантів, переважно з економічною підготовкою, які на платній основі надають послуги з законної оптимізації податкових зобов'язань.

Торгівельна практика Канади має специфічну рису, що часто привертає увагу іноземних відвідувачів: податок з продажів зазвичай не включається у вказану ціну товарів і послуг. У магазинах та закладах громадського харчування він додається окремим рядком у кінцевому рахунку, внаслідок чого фактична сума оплати перевищує початкову приблизно на 11-13 %. Для місцевого населення такий порядок є звичним, тому вони без труднощів орієнтуються у кінцевій вартості покупки [21].

Французька модель оподаткування є показовою для дослідження, оскільки характеризується жорстким контролем за виконанням податкових зобов'язань. У випадку порушення строків подання податкової декларації сума податку підлягає сплаті в повному обсязі, а також додатково застосовується фінансова санкція у вигляді штрафу 0,75 % за кожен місяць затримки, що еквівалентно 9 % на рік. За умисне приховування доходів з метою уникнення оподаткування законодавством передбачені значно суворіші заходи відповідальності - штрафи в межах 40-80 % від суми донарахованого податку.

Податкові надходження формують приблизно 90 % доходів державного бюджету Франції, при цьому адміністрування всіх податків здійснюється централізовано єдиним податковим органом. Структура податкової системи включає прямі, непрямі та гербові податки, серед яких домінуючу роль відіграють саме непрямі. Зокрема, податок на додану вартість забезпечує близько половини всіх надходжень від непрямих податків. Податкове законодавство чітко визначає розмежування між податками, що зараховуються до центрального бюджету, та місцевими податковими платежами.

До основних загальнодержавних податків належать ПДВ, податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, мита на нафтопродукти, податок на нерухомість, акцизні збори (зокрема на мінеральну воду, сірники та авіаперевезення), а також податки і збори з доходів від операцій з цінними паперами.

Система місцевого оподаткування охоплює туристичний збір, податок на родину, що включає податок на житло, земельний податок на забудовані ділянки та податок на землю, податок на професійну діяльність, а також збори за використання територій, комунікацій і операції з продажу нерухомого майна. У сукупності місцеві податки становлять близько 30 % загального податкового навантаження та забезпечують приблизно 40 % доходів місцевих бюджетів.

Ключовим джерелом наповнення державного бюджету Франції залишається податок на додану вартість, запроваджений у 1954 році та застосований до операцій виробничого й комерційного характеру [30, с. 409].

Податок на доходи фізичних осіб у Франції забезпечує приблизно п'яту частину надходжень державного бюджету. Його об'єктом є сукупний дохід громадянина, отриманий протягом календарного року як на території Франції, так і за її межами. До складу оподатковуваних доходів належать заробітна плата, пенсійні виплати, рентні надходження, доходи від підприємницької та непідприємницької діяльності, а також різноманітні форми винагород. Особливістю цього податку є визначення платника як фіскальної одиниці, до якої зараховується сім'я - подружжя та утриманці; у разі відсутності шлюбу такою одиницею визнається окрема особа [23, с. 16].

Порівняльний аналіз податкових систем Франції та України свідчить про вищий рівень результативності французької моделі оподаткування. Її сильні сторони особливо помітні на тлі проблем, притаманних українській системі, зокрема недостатньо розвиненого територіального підходу, низької ефективності адміністрування податків, обмеженої реалізації соціальної функції та наявності суперечностей у структурі податкових платежів. Водночас слід зважати на різні етапи еволюції цих систем: податкова система України все ще перебуває у процесі формування, що водночас створює передумови для запозичення та адаптації позитивного міжнародного досвіду з метою її подальшого вдосконалення [45].

З метою більш повного зіставлення американської та європейської моделей оподаткування доцільно також розглянути особливості податкової системи Японії. У сучасних умовах вона ґрунтується на низці ключових податків, серед яких податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток корпорацій, податок на майно фізичних і юридичних осіб, податок на спадщину та дарування, акцизні збори, податок на додану вартість, митні платежі та податок на проживання.

Оподаткування прибутку корпорацій у Японії має багаторівневу структуру розподілу між бюджетами різних рівнів. Базова загальнодержавна ставка становить 33,48 %, до якої додається префектурний податок у розмірі 5 % від національної ставки (що відповідає 1,67 % прибутку), а також муніципальний податок у розмірі 12,3 % від національної ставки (або 4,12 % прибутку). У

результаті сукупне податкове навантаження на прибуток юридичних осіб досягає близько 40 %.

Майнове оподаткування фізичних та юридичних осіб здійснюється за єдиною ставкою 1,4 %, що застосовується до вартості активів, які проходять періодичну переоцінку кожні три роки. Об'єктами оподаткування виступають нерухомість, цінні папери та банківські депозити. Одним із традиційних елементів цієї групи податків є земельний податок, розрахунок якого нині базується на кадастровій вартості земельних ділянок.

У 1989 році в Японії було запроваджено податок на споживання за ставкою 3 %, який згодом був реформований у податок на додану вартість за європейською моделлю зі ставкою 5 %. Окреме місце в податковій системі посідає система акцизів, що охоплює оподаткування алкогольної та тютюнової продукції, нафтопродуктів, електроенергії, транспортних засобів і побутових послуг [15].

Слід підкреслити, що дослідження податкової системи Японії має суттєве значення, адже вона, подібно до національної економіки загалом, характеризується високим ступенем гнучкості та здатністю до оперативної адаптації, реагуючи на трансформації в економічному й соціальному середовищі. Специфіка податкової політики Японії полягає у вдалому поєднанні динамічного економічного розвитку з відносно стриманим рівнем державних видатків у порівнянні з більшістю інших країн [30].

Узагальнення досвіду податкової політики провідних країн світу свідчить, що ефективність фіскальної системи значною мірою залежить від рівня її адаптивності, прозорості та здатності враховувати соціально-економічні особливості розвитку держави. Американська та канадська моделі демонструють переваги багаторівневої системи оподаткування з високим ступенем фіскальної децентралізації, що сприяє підвищенню фінансової самостійності регіонів і більш адресному використанню бюджетних ресурсів. Водночас французька та японська податкові системи підтверджують ефективність жорсткого

адміністрування та чіткого регуляторного контролю у поєднанні з продуманими механізмами соціального перерозподілу.

Для України аналіз зазначених моделей має не лише теоретичне, а й практичне значення. Перебуваючи на етапі трансформації податкової системи, держава має можливість адаптувати найкращі елементи зарубіжного досвіду з урахуванням національних особливостей та стратегічних цілей розвитку. Зокрема, перспективними напрямками є вдосконалення механізмів податкового адміністрування, посилення ролі податкової політики у стимулюванні економічної активності, а також забезпечення більш повної реалізації її соціальної функції. Це створює передумови для формування збалансованої та ефективною податкової системи, здатної підтримувати довгострокове соціально-економічне зростання країни.

3.2. Напрями гармонізації податкової політики з соціально-економічними пріоритетами держави

Податкова політика є одним із базових інструментів стимулювання економічного розвитку, оскільки безпосередньо впливає на сукупність чинників, що визначають динаміку зростання. У наукових дослідженнях, присвячених проблематиці економічного розвитку, основний акцент здебільшого робиться на побудові структури оподаткування, яку аналізують крізь призму поєднання податкових ставок і баз окремих податків. При цьому домінує підхід, згідно з яким саме архітектура податкової системи має більш вагомий вплив на темпи економічного зростання, ніж абсолютний рівень податкового тиску, оскільки останній відображає специфіку обраної соціально-економічної моделі розвитку [48]. Водночас завищене податкове навантаження негативно позначається на обсягах заощаджень та інвестиційної активності, а також стимулює переміщення бізнес-капіталу за межі країни, особливо у сферах, де рівень оплати праці та параметри податкової системи є визначальними для прийняття управлінських рішень. При цьому частка податкових надходжень у валовому внутрішньому

продукті не може розглядатися як універсальний показник рівня податкового тиску чи ефективності перерозподільних механізмів. Більш інформативними в цьому аспекті виступають показники податкового навантаження, диференційовані за основними групами платників - юридичними та фізичними особами.

В. Танзі наголошує, що в процесі конструювання податкового сегмента фіскальної політики, особливо в державах з емерджентною економікою, ключове значення має визначення гранично прийнятної частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через механізми публічних фінансів, а також формування раціональної структури бюджетних надходжень за видами податків - на доходи і прибуток та на споживання [50]. Саме ці параметри справляють відчутний вплив на показники економічного розвитку в середньо- та довгостроковому періодах. Водночас базовою умовою створення передумов для сталого економічного зростання є узгодженість податкових інструментів із бюджетною політикою держави. Країни з відкритою економікою, вибудовуючи структурну модель власної податкової системи, змушені враховувати та адаптувати фіскальний досвід інших держав із розвиненою й емерджентною економікою, насамперед тих, що виступають їхніми основними конкурентами на міжнародних ринках. За умов глобалізації податкова система перетворюється на важливий чинник впливу на рівень національної конкурентоспроможності. Водночас недосконалість фіскального середовища створює стимули для відпливу капіталу за кордон, адже глобалізаційні процеси надають великим платникам податків можливості для мінімізації власних податкових зобов'язань [47].

Механізми податкового регулювання в державах із розвиненою економікою здебільшого мають антициклічний характер, тоді як для країн з емерджентними економіками типовою є проциклічність. Така відмінність зумовлена специфікою бюджетної політики у сфері видатків, яка формується під впливом електоральних циклів і вирізняється інерційністю щодо соціальних витрат та витрат на обслуговування державного боргу [16].

Кардинальні зміни у структурній конфігурації податкової системи можливі лише за умови вдосконалення бюджетної політики, запровадження інституційних обмежень на зростання публічних видатків, рівень дефіциту бюджету та способи його фінансування. Для емерджентних економік пріоритетного значення набуває підвищення якості функціонування бюджетних інститутів і зміцнення координації між ними. У сучасних умовах податок розглядається як багатофункціональний фінансовий інструмент, який у межах економічної теорії іноді трактують через концепцію «подвійного дивіденду», акцентуючи увагу на поєднанні фіскальної функції з можливістю регулятивного впливу на оподатковувані товари [51].

У довгостроковій перспективі реалізація податкової політики в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку орієнтується на комплекс цілей, сукупність яких представлено на рис. 3.1.

За умови належної інституційної побудови сучасна система оподаткування повинна виконувати функцію суспільної інтеграції та слугувати чинником забезпечення довготривалої соціально-економічної стабільності. У широкому розумінні податкова політика являє собою сукупність дій органів державної влади, спрямованих на визначення, правове врегулювання та організацію процесу мобілізації податків і обов'язкових платежів до централізованих фінансових фондів [49].

Формуючи податковий механізм, держава має можливість змінювати обсяги бюджетних надходжень, коригувати податкові бази й ставки, тарифи, а також застосовувати систему пільг для окремих секторів економіки, регіонів чи соціальних груп, впливаючи тим самим на рівень економічної активності, ринкову кон'юнктуру та реалізацію збалансованої соціальної політики. Використання податкових преференцій створює передумови для регулювання галузевих пропорцій і розвитку продуктивних сил. Водночас організаційні засади оподаткування безпосередньо позначаються на масштабах виробництва, розподілу й споживання суспільного продукту, динаміці капіталоутворення та темпах технологічного оновлення виробничого потенціалу.

Рис.3.1. Вектори податкової політики у забезпеченні соціально-економічного розвитку

Джерело: [17]

Післявоєнне відновлення економіки України формує нову парадигму державної політики, у межах якої податкова система відіграє ключову роль у мобілізації ресурсів, стимулюванні економічної активності та забезпеченні соціальної стійкості. Масштабні руйнування виробничої, соціальної та інфраструктурної бази, зростання бюджетного дефіциту й потреба у фінансуванні відновлювальних процесів обумовлюють необхідність перегляду підходів до формування та реалізації податкової політики. У цих умовах особливої актуальності набуває гармонізація податкового регулювання з пріоритетами соціально-економічного розвитку держави.

Гармонізація податкової політики в період післявоєнної трансформації означає узгодження фіскальних інструментів із завданнями відновлення економічного потенціалу, підтримки населення, розвитку людського капіталу та забезпечення макрофінансової стабільності. Податкова система має бути не лише джерелом наповнення бюджету, а й активним механізмом стимулювання інвестицій, відбудови інфраструктури та поживлення підприємницької діяльності.

У післявоєнних умовах держава формує комплекс пріоритетів, які повинні бути враховані при розробці податкової політики (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Соціально-економічні пріоритети держави в умовах післявоєнного відновлення

Пріоритет	Зміст
Макроекономічна стабільність	Стимування інфляції, скорочення дефіциту бюджету, стабільність державних фінансів
Відновлення інфраструктури	Реконструкція транспортних, енергетичних і соціальних об'єктів
Підтримка бізнесу	Створення умов для відновлення підприємницької діяльності
Соціальний захист населення	Підтримка вразливих груп, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів
Розвиток людського капіталу	Інвестиції в освіту, науку та охорону здоров'я

Джерело: розроблено автором

Одним із ключових напрямів гармонізації є орієнтація податкової політики на стимулювання економічної активності. У післявоєнний період пріоритет надається зниженню податкового тиску на підприємства, які відновлюють або релокують виробничі потужності, а також надають робочі місця. Податкові стимули дозволяють активізувати інвестиційні процеси, прискорити оновлення основного капіталу та підтримати внутрішній попит.

Використання диференційованих податкових підходів є доцільним з урахуванням галузевих і територіальних особливостей відновлення економіки (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Податкові інструменти стимулювання післявоєнного відновлення

Інструмент	Очікуваний ефект
Податкові канікули	Відновлення діяльності бізнесу в постраждалих регіонах
Інвестиційний податковий кредит	Залучення капіталу у відбудову виробництва
Прискорена амортизація	Оновлення основних засобів
Пільги для МСП	Пожвавлення малого й середнього бізнесу

Джерело: розроблено автором

У післявоєнних умовах зростає значення соціальної функції оподаткування. Податкова політика має сприяти перерозподілу ресурсів на користь найбільш уразливих верств населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, сімей загиблих військовослужбовців, осіб з інвалідністю та ветеранів. Реалізація соціально орієнтованих податкових заходів у поєднанні з бюджетними трансфертами дозволяє зменшити рівень соціальної нерівності та підтримати суспільну стабільність (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Податкові інструменти соціальної підтримки у післявоєнний період

Напрямок	Механізм
Підтримка населення	Податкові знижки та соціальні пільги
Захист вразливих груп	Підвищення неоподаткованого мінімуму доходів
Підтримка зайнятості	Податкові стимули для роботодавців

Джерело: розроблено автором

Ефективність гармонізації податкової політики значною мірою залежить від якості публічних інститутів. Післявоєнне відновлення потребує прозорості, цифровізованої та прогнозованої податкової системи, здатної забезпечити довіру

платників і мінімізувати тіньові процеси. Інституційна модернізація податкового адміністрування сприяє зростанню добровільної сплати податків і стабільності бюджетних надходжень (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Інституційні напрями гармонізації податкової політики

Напрямок	Результат
Цифровізація адміністрування	Зниження адміністративних витрат
Прозорість податкової системи	Зростання довіри платників
Міжінституційна координація	Підвищення ефективності фіскальної політики

Джерело: розроблено автором

Важливим напрямом гармонізації податкової політики з соціально-економічними пріоритетами держави у післявоєнний період є підтримка регіонального розвитку та територіальних громад. Воєнні дії призвели до значних диспропорцій у розвитку регіонів, що потребує диференційованого підходу до податкового регулювання. Застосування податкових стимулів для територій, які зазнали найбільших руйнувань, сприяє відновленню місцевої економічної активності, залученню інвестицій та створенню нових робочих місць. У цьому контексті податкова політика повинна бути узгоджена з політикою децентралізації та фінансової спроможності територіальних громад.

Особливого значення набуває узгодження податкової політики з бюджетною та борговою політикою держави. У післявоєнний період істотно зростає потреба у зовнішньому та внутрішньому фінансуванні відновлювальних процесів, що підвищує навантаження на публічні фінанси. За таких умов податкова політика має забезпечувати стабільні й прогнозовані надходження до бюджету, не створюючи при цьому надмірного тиску на економічних агентів. Досягнення балансу між фіскальною стійкістю та стимулюванням економічного зростання є ключовим завданням держави в середньо- та довгостроковій перспективі.

Ще одним важливим аспектом є євроінтеграційна спрямованість податкової політики. Післявоєнне відновлення України тісно пов'язане з

процесами адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. Гармонізація податкових норм із європейською практикою сприяє підвищенню прозорості фіскальної системи, зменшенню податкових ризиків та покращенню інвестиційного клімату. У цьому контексті актуальними є питання протидії ухиленню від оподаткування, запровадження міжнародних стандартів податкової прозорості та вдосконалення механізмів обміну податковою інформацією.

Податкова політика також відіграє важливу роль у відновленні ринку праці та стимулюванні зайнятості населення. У післявоєнних умовах держава стикається з проблемами безробіття, міграції робочої сили та дефіциту кваліфікованих кадрів. Запровадження податкових стимулів для роботодавців, які створюють нові робочі місця, працевлаштовують внутрішньо переміщених осіб або ветеранів, сприяє соціальній інтеграції та економічній стабільності. Таким чином, податкове регулювання стає інструментом не лише економічної, а й соціальної політики.

У довгостроковій перспективі гармонізація податкової політики повинна бути спрямована на формування стійкої моделі економічного розвитку, орієнтованої на інновації, підвищення продуктивності праці та розвиток високотехнологічних галузей. Податкові стимули для науково-дослідної діяльності, цифровізації та впровадження сучасних технологій створюють передумови для структурної модернізації економіки та зменшення її залежності від сировинних секторів.

Отже, у післявоєнний період податкова політика набуває комплексного характеру та повинна бути тісно інтегрована з ключовими соціально-економічними пріоритетами держави. Її гармонізація з завданнями відновлення економіки, підтримки населення, регіонального розвитку та європейської інтеграції створює основу для стійкого зростання та підвищення добробуту суспільства. Саме системний і збалансований підхід до формування податкової політики є необхідною умовою успішної післявоєнної трансформації держави.

Висновки до 3 розділу

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що ефективна податкова політика формується на засадах балансу між фіскальною достатністю та стимулюючою функцією, що дозволяє одночасно забезпечувати стабільні бюджетні надходження й підтримувати економічну активність суб'єктів господарювання та населення. Досвід США та Канади демонструє переваги багаторівневої системи оподаткування з високим рівнем фіскальної децентралізації, яка сприяє фінансовій самостійності регіонів, гнучкому реагуванню на локальні соціально-економічні виклики та більш адресному використанню податкових ресурсів. Водночас податкові моделі Франції та Японії підтверджують ефективність жорсткого адміністрування, високого рівня податкової дисципліни та чітко вибудованих механізмів соціального перерозподілу, що забезпечують сталість державних фінансів і соціальну рівновагу.

Обґрунтовано, що для України, яка перебуває на етапі післявоєнної трансформації, особливого значення набуває гармонізація податкової політики з ключовими соціально-економічними пріоритетами держави. Податкова система має бути адаптованою до потреб відновлення економічного потенціалу, підтримки підприємницької діяльності, розвитку людського капіталу та зменшення соціальної нерівності. Важливим інструментом у цьому процесі є використання податкових стимулів, диференційованих за галузевими та територіальними ознаками, що дозволяє враховувати масштаби руйнувань і нерівномірність регіонального розвитку.

Загалом встановлено, що системне вдосконалення податкової політики з урахуванням міжнародного досвіду, національних особливостей і стратегічних цілей розвитку створює передумови для формування стійкої моделі соціально-економічного зростання України. Реалізація такої політики дозволить поєднати завдання відновлення економіки, соціального захисту населення та інтеграції до європейського економічного простору.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування та аналітичне дослідження впливу податкової політики на соціально-економічні процеси в державі, зокрема на економічне зростання, формування доходів бюджету та забезпечення соціальної стабільності. У ході дослідження проаналізовано основні механізми реалізації податкової політики, її фіскальну та регулюючу роль, а також оцінено наслідки податкового регулювання для розвитку національної економіки. Отримані результати дали змогу узагальнити підходи до підвищення ефективності податкової політики та обґрунтувати напрями її вдосконалення з урахуванням соціально-економічних пріоритетів держави. Усе вищезазначене дозволяє зробити такі висновки:

1. Податкова політика є фундаментальним інструментом формування фінансових ресурсів держави та впливу на економічну активність суспільства. Вона виконує комплекс фіскальних, стимулюючих, регулюючих та соціальних функцій, що дозволяє узгоджувати інтереси держави, бізнесу та населення. Завдяки податковим інструментам держава здатна спрямовувати інвестиції у стратегічно важливі галузі, підтримувати розвиток малого та середнього бізнесу, забезпечувати соціальну справедливість та коригувати дисбаланси в економіці. Соціально-економічні наслідки податкової політики залежать від спроможності держави ефективно адмініструвати податки та контролювати їх дотримання.

2. Механізм реалізації податкової політики забезпечує практичне виконання стратегій державного оподаткування і поєднує дії інститутів-регуляторів, адміністрування податків та поведінку платників податків. Його структурні елементи - адміністративні інструменти, економічні важелі та інституціональні взаємодії - дозволяють координувати державні та приватні інтереси, регулювати податкові відносини та підвищувати прозорість системи. Ефективність цього механізму проявляється у стабільності податкових надходжень, довірі платників податків та здатності держави реагувати на

соціально-економічні виклики, що забезпечує стійкий розвиток національної економіки.

3. Типи та моделі податкової політики визначають характер державного втручання у економіку та спрямованість бюджетних і соціальних ресурсів. Використання різних підходів - від політики максимального оподаткування до політики помірною навантаження - дозволяє регулювати фіскальне навантаження, стимулювати інвестиції та інновації, а також підтримувати соціально вразливі верстви населення. Правильне поєднання типів і моделей податкової політики формує баланс між економічним зростанням, соціальними витратами та бюджетною стабільністю, забезпечуючи довгострокову конкурентоспроможність країни та ефективність державного регулювання.

4. Податкові надходження виступають важливим фінансовим чинником забезпечення соціально-економічного зростання, оскільки визначають обсяги державних видатків на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист населення. Упродовж 2020-2024 років збереження податкових надходжень дало змогу підтримувати базові соціальні функції держави навіть в умовах воєнної кризи, що стримувало поглиблення соціально-економічних диспропорцій і зниження рівня добробуту населення. Водночас встановлено, що позитивний вплив податкових надходжень на економічне зростання має переважно компенсаційний характер і не трансформується у стійке розширення економічної активності.

5. Податкові надходження є базовим джерелом формування доходної частини бюджету та визначають рівень його збалансованості. Саме податкові доходи забезпечують фінансову спроможність держави виконувати першочергові бюджетні зобов'язання, незважаючи на зростання дефіциту бюджету та потребу у додаткових витратах на оборону і соціальну підтримку населення. Разом із тим динаміка податкових надходжень характеризувалася високою чутливістю до змін економічної ситуації, податкових пільг і надзвичайних фіскальних рішень. Це призводило до нестабільності доходної бази бюджету та ускладнювало довгострокове бюджетне планування, що

посилювало залежність бюджетної системи від зовнішнього фінансування та непостійних джерел доходів.

6. Дослідження податкових систем провідних країн світу показало, що ефективність податкової політики значною мірою визначається її здатністю адаптуватися до національних соціально-економічних умов і стратегічних пріоритетів розвитку. Американська та канадська моделі підтверджують доцільність поєднання прогресивного оподаткування з фіскальною децентралізацією, що сприяє зростанню інвестиційної активності та фінансової самостійності регіонів. Французька та японська податкові системи, у свою чергу, демонструють ефективність жорсткого адміністрування й високого рівня податкової дисципліни у поєднанні з розвиненими механізмами соціального перерозподілу. Узагальнення цього досвіду засвідчує, що оптимальна податкова модель має базуватися на балансі між стимулюванням економічного зростання, забезпеченням бюджетної стійкості та реалізацією соціальної функції оподаткування, що є особливо актуальним для країн із трансформаційною економікою, зокрема України.

7. Гармонізація податкової політики з соціально-економічними пріоритетами держави в умовах післявоєнного відновлення України має комплексний і багатовимірний характер. Податкова система повинна одночасно забезпечувати стабільні бюджетні надходження, стимулювати відновлення економічної активності, підтримувати бізнес і сприяти соціальному захисту населення. Використання податкових пільг, інвестиційних кредитів, прискореної амортизації та соціально орієнтованих механізмів оподаткування створює передумови для пожвавлення підприємницької діяльності, розвитку ринку праці та зменшення соціальної нерівності. Водночас ефективність таких заходів значною мірою залежить від якості інституційного середовища, рівня цифровізації та прозорості податкового адміністрування, а також узгодженості податкової політики з бюджетною, борговою та євроінтеграційною стратегією держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бодюк А.В. Податкова політика: шляхи її реалізації. *Фінанси України*. 2002. №2. С.82-89
2. Бойко О. Ефективність системи податкового адміністрування в Україні. *Демократичне врядування*. 2017. Вип. 20. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk20/fail/Vojko.pdf
3. Василик О. Податкова система України: навчальний посібник. Київ: Поліграфкнига, 2004. 478 с.
4. Васильєва Н.В. Податковий механізм забезпечення місцевого економічного розвитку територій в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16. С. 75–78.
5. Вінниченко О.Л. Аналіз закордонного досвіду використання спрощеної системи оподаткування. *Вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця*. 2013. №4. С. 85–90.
6. Волковець Т.В. Сутність податкового механізму та його зв'язок з податковою політикою і податковою системою. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 2. С. 325–330.
7. Волковець Т.В. Наукові підходи до визначення складових елементів податкового механізму. *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 193–199.
8. Данілов О.Д., Флісак Н.П. Податкова система і шляхи її реформування: навч. посібник. Київ: парламентське видавництво, 2001. 461с.
9. Древаль Ю.Д. До питання про сутність та зміст механізмів державного управління. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2014. № 1. С. 57–63.
10. Дубовик О.Ю., Любчик О.К. Розвиток податкового механізму адміністрування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 36. Ч. 2. С. 71–75.

11. Єлагін В.П. Інституціональні перетворення як основа ефективного розвитку головних ресурсних сфер держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2014. Вип. 2. С. 98–106.
12. Іванов Ю. Б., Тищенко А.Н. Сучасні проблеми податкової політики: навч. посібник. Харків: ІНЖЕК, 2006, 328 с.
13. Карлін М. І. Податкові системи країн Америки: навч. посіб. / М. І. Карлін, Н. І. Ліповська-Маковецька. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 232 с.
14. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн: навч. посіб. Київ : Кондор, 2004. 384 с.
15. Кашуба Я. М. Система оподаткування як чинник активізації підприємницької діяльності в Японії та Україні. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 3 (7). С. 134–138.
16. Козловський С. В., Непиталюк А. В. Демографічна складова стратегії соціально-економічного розвитку. *Економіка і організація управління*. 2020. № 2(38). С. 6–19.
17. Кривонос Д. А. Податкова політика у системі державного регулювання економічного розвитку. *Фінанси, банківська справа та страхування. Економіка та суспільство*. Випуск № 57 / 2023. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3212/3135>.
18. Куспляк Г. Класифікаційний склад та структура механізмів державного управління. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2018. Вип. 23. С. 61–75.
19. Куценко Т.Ф. Бюджетно-податкова політика: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Київ: КНЕУ, 2002. 353 с.
20. Лапшин С.А. Політологія: навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей./ред. Струкевич О.К., Конотопенко О.П., Лапшин С.А. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016 р. 403 с.

21. Ломака Є. А. Дослідження існуючих систем оподаткування в країнах з розвинутою економікою. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Краєзнавство. Туризм»*. Вип. 9, 2019. С. 115–120.
22. Марущак А., Олексій У. Науково-нормативні підходи до визначення податкової політики. *Юридичний вісник*. 2021. №.1.С. 101-107.
23. Нідзельська О. Система оподаткування у Франції. *Вісник податкової служби України*. 1999. 33 с.
24. Обушна Н.І. Інституціональне обґрунтування публічного аудиту в контексті модернізації суспільних інститутів. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 3. С. 271–280.
25. Оподаткування в Україні: навч. посібник/ за ред. Н.І. Редіної. Київ: центр учбової літератури, 2009. 544 с.
26. Офіційний сайт Комітету з бюджету. URL: <https://budget.rada.gov.ua/>
27. Офіційний сайт ECONOMIKACOMUA. URL: <https://economica.com.ua/>
28. Офіційний сайт інформаційного порталу про фінанси та інвестиції. URL: <https://index.minfin.com.ua>
29. Податкові системи зарубіжних країн: навчальний посібник / В. Л. Андрущенко, Т. В. Тучак. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. 210 с.
30. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність: навчально-метод. посібник для студ. вищих навч. закл. Н. М. Ткаченко. К.: Алерта, 2004. 554 с.
31. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій: навч. посібник. / За редакцією д-ра екон. наук, проф. Іванова Ю. Б., д-ра екон. наук, проф. Майбурова І. А. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. 492 с.
32. Податковий кодекс України : Закон України № 2755-VI від 02.12.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
33. Приходченко Л.Л. Забезпечення ефективності державного управління: теоретико-методологічні засади: монографія. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. 300 с.

34. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. № 2. С. 105-112.
35. Проскура К.П. Зарубіжний досвід організації податкового адміністрування. *Економічний часопис – XXI*. 2012. № 7–8. С. 30–34.
36. Рябушка Л.Б., Веремчук Д.В. Бюджетно-податкова політика в системі регулювання економічного розвитку держави. *Вісник Сумського державного університету*. 2008. № 3. С. 182–187.
37. Сердюк О.М., Заревчацька Т.В. Податкова система (практикум): навч. посібник. Київ.: центр учбової літератури, 2007. 328 с.
38. Сідельнікова Л.П., Костіна Н.М. Податкова система: навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ: Видавництво Ліра-К, 2013. 604 с.
39. Сідорська О.З., Кміть В.М. Роль податкових органів України у підвищенні ефективності податкової дисципліни та культури платників податків. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2013. № 4(1). С. 111–115.
40. Тидір Н.І. Моделі й типи податкової політики в світі: уроки для України. *Макроекономічні аспекти сучасної економіки. Формування ринкових відносин в Україні*. № 7-8 (230-231) / 2020. С. 54-61.
41. Типологічне дослідження на тему: «Ризики та загрози легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму в умовах військової агресії російської федерації – 2025». URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/Typology%202025_UA.pdf
42. Черновол О.М. Економічна сутність терміну «податкова політика». *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*, 2021, вип. 7(40). С. 123-130.

43. Чинчик А.А. Податкова політика та механізм її формування і реалізації. *Національна економіка. Інтелект XXI*. № 1 '2021. С.68-71.
44. Шуліченко Т.В. Механізм оподаткування: теоретичні аспекти. *Економіка та держава*. 2010. № 8. С. 67–69.
45. Шаповал Т.Б. Міжнародний досвід податкової політики: виклики та можливості для України. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 2 (61), 2025. С.119-123.
46. Юрій С.І., Бексид Й.М. Бюджетна система України: навч. посібн. Київ : НІОС, 2000. 396 с.
47. Chugunov, I. Y., & Pasichnyi, M. D. (2018). Fiscal policy for economic development. *Науковий вісник Полісся. Scientific Bulletin of Polissia*, 1(13), 54–61.
48. McNabb, K. (2018). Tax structures and economic growth: New evidence from the government revenue dataset. *Journal of International development*, 30(2), 173–205.
49. Pasichnyi, M. (2017). Empirical study of the fiscal policy impact on economic growth. *Problems and perspectives in management*, 15(3), 316–322.
50. Tanzi V. (2004). *Fiscal policies in economies in transition*. Washington DC: International Monetary Fund.
51. Zwick, E., & Mahon, J. (2017). Tax policy and heterogeneous investment behavior. *American Economic Review*, 107(1), 217–248.